

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Јован Стерија Поповић

РОМАН БЕЗ РОМАНА

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање или брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналном издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

2009.

Јован Стерија Поповић

РОМАН БЕЗ РОМАНА

Садржај

ПРЕДГОВОР	3
ЧАСТИЦА ПРВА	5
ВСТУПЛЕНИЈЕ	6
ЗАГОНЕТКА	14
ЧАСТИЦА ДРУГА	26
РЕЧНИК СТАРИХ, СТРАНИХ И МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ	49

РОМАН БЕЗ РОМАНА (ШАЉИВИ РОМАН)

Пречестњејшем господину
СТЕФАНУ ПОПОВИЋУ,
архимандриту
С. Арх. манастира Ковиља,
свом почитајемом пријатељу
Ingenium cui est, cui mens diviniior,
atque os magna sonaturum
за знак спомена
делце ово посвећује
Сочинитељ

*Муза моја љубно теби,
мили друже, диже спомен,
ал' је лепши онај спомен
ког сам, друже, дижеш себи.
Лепши јесте онај спомен
кад посред народа многа
љупка сјајност слова твога
удивљења диже спомен.
Лепши јесте онај спомен
кад бистротом ума твога,
кад ревностју духа твога
роду своје дижеш спомен.
Нек се спомен твој огледа
у спомену милог рода,
нек цвет цвету љупкост дода,
тако опишти венац цвета.*

ПРЕДГОВОР

Кад би се по начину гдикоји списатеља хтео фалити, ја би могао с прозопејом навести да је ово дело прво овог рода на српском језику, да сам особити труд радећи га положио, и проче. Потом би могао читав табак напунити, представљајући ползу коју ће род из ове књиге поцрпсти. Све ове и овима подобне, које ником ни мрве не помажу, знатне маленкости остављам онима који су више од мене о труду своје уверени; а ја, кад се у предговору штогод важно казати мора, само наводим да моје дело ништа друго у себи нема него оно што Латин каже sales et facetiae, Немац Witz und Laune, а Србин — ми, дао бог, ови речи и немамо. Нек и преводи сваки како му на језик дође: шала, досетљивост, или лакрдија, мени је свеједно.

Међутим морао сам конач и намереније имати, као и сваки који неће да је луд, при почетку настојаишег дела, и ово мојим читатељима за доказати, морам малко путем Александровим. Откад је овог нашег, као што га видимо, света, пак досад, и докле год људи буде, било је, има и биће моралиста који непрестано на људе вичу, псују и прете, и с трипода представљају им њиове погрешке, пакао и гром подижући, да својим сувим речма већу важност придаду. Но, по срећи или несрећи — оћемо л' својски да се искажемо? — свет (осим малог скока) далеко не пада од своје кладе. Сам стоикер, који тако лепо нпр. о гневу говори, псује у својој кући боље него и један лађар, и све оне пороке у већој мери показује него што је код соседа свога примечавао. И тако мислим, а и сваки ће, разма ако је стар, потврдити да је данас онакав исти свет као што је био кад се онај славан поета тужио. Aetas parentum, peior avis, tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosioreм (Наши су оцеви гори од дедова били, ми смо од њи, а наша деца још гора од нас).

Ово напред поставивши, мојим пријатеља и непријатеља јавити имам да ме је мати, како је видила у мени мушко дете, на књигописање определила, и ова је страст тако у мени укоренења да ме ни рђаво здравље, ни слабост очију, ни друга внешне притискивања од тога одвратити не могу. Да ја до конца живота мога, или боље да кажем, док не ослепим, списатељ остајем, то је извесно, и читатељи нек се ни најмање не ужасну што претим да ћу и више књига издати. Но питање је (управо ја сам сам себи пре два месеца ово предложио) шта ћу да пишем, да опет колико-толико зевање не проузрокујем? Оћу ли, моралистама подражавајући, од дебљи књига тање правити, и о ствари која је сто пути представљена, опет суво, ал' с помпом спомињати?

Lachen und Lust stärken die Brust, laben das Herz, dämpfen den Schmerz. Случајно ове непознатог ми ауктора речи доведу ме на размишленије и дугим тумарањем научим да смеј и шала, особито на младом лицу, лепше стоји него намриштена, ако ће од какве важности бити, озбиљност. Смеј и шала, каже Гален, нужна је за здравље, продужава живот, умекшава нрави и чини да се човек од човека као ружа од чичка разликује.

И ево читатеља после ови странпутица к намеренију мога писања. Смеј и шала, друго ништа није овде за њега зготовљено. И ако се који и такав догоди коме је мозак с паучином од полак прста злобе, пакости, ненависти и незадовољства покривен, таквом још напред советујем да ову књигу из руке баца. Наће ли се пак какав Диоген, који ће ме сожљивати што сам и погдикоју лепу ствар у моје лакрдије умешао, представљајући да је апатија (нечувствителност) најприличнија за ученог човека, таквом поред благодарности на вниманију моје особе јавити имам да се мени ништа већма није допало од оних Хорацијевих речи: Ridentem dicere verum quid vetat? Ко ће забранити шаљивцу истину казати? А што се апатије тиче, признати морам да ја са жалоснима плачем, а с веселима певам, ил' ми се оће ил' неће, па ко зна боље, широко му поље.

Даље мојим г. критицима, антикритицама, момусима, зоилима и свим којег му драго чина и достојинства рецензентима јавити имам да је главнија черта мога темперамента меланхолија и да је дело ово понајвише у она времена писано кад је дух сочинитеља највећом жалошћу обременен био. Како то може бити и оће ли ово положеније револуцију у каквој системи причинити, ја о том ни најмање не разбијам главу.

Препоручујући се наклоности читатеља и читатељица, то ће рећи, молећи да моје књиге радо и много купују, јесам с почитанијем

У Вршцу,
1. априлија 1832.
всенижајши слуга
Сочинитељ с.р.

ЧАСТИЦА ПРВА

ВСТУПЛЕНИЈЕ

Читатељи, доста сам вас с жалосни романи мучио, доста сте морали јецати и плакати, и ахова, и охова и ухова преко очију прометати, данас ћу да вам представим једног јунака који је само за јуначким стварма тежио, пуцао, трчао, јашио и на заповест судбине сав свет обишао, нота бене, по мапи.

»То ће бити нека епопеја?« — Управо. Већ је пропозиција совршена, сад јошт инвокација, пак таки да се сече и пуца. — Али таки при почетку мога сочиненија напада ме недоумјеније, кога би ја по обичају призвао да ми ово тешко дело свршити помогне. Музу? — Нит јој знам кућу ни кућиште, ни тко јој је отац био, ни шта јој је мати. — »Охо, г. списатељ, шта је то? Толико сте књига издали, па се не стидите казати да штогод не знате. То би по нашем мненију најбоље било таки спочетка перо оставити.«

Ви сте врло строги, господо моја. Ја, истина, занат списатеља водим од седам година и трудим се дознати што се год дознати може, али о музама не знам ништа постојано казати, јер ја у оно време нисам био на свету кад су музе и грације, и Јупитери и Аполони на Олимпу владали. — »А како други знаду и призивају ји у помоћ?« Има људи који гледе да су у свачем од други одличнији. Колико ји паште се дознати колико зрна кукуруза на месец цела Европа троши, а своју њиву напуштају, те се мишеви легу. Гледе какви духови по атмосфери пребивају, а не познају траву која им увек у очи пада. Знаду колико је фамилија велики и мали и средњи богова код Грка и Римљана било, а не познају средства која би њиово и њиови ближњи благополучије подигло и подрањавало. Говоре о стварма и језику који се само у књигама наводи, и свађају се је л' царствовало дебело јер пре тисућу година у славенској литератури, или не, а воспитаније своје деце слушкињама остављају.

Но шта је то инвокација? (чујем моје читатеље питати, и примечавам да је врло паметно кад списатељи наши, мешајући латинске, немачке, француске и енглеске речи, доказују пред светом да су учени). Инвокација је фигура једна, али не фигура у картама, нити фигура у мазуру, нити фигура кад ко прави фигуре, него фигура у стихотворству, гди се какова сила призивље, која ће слабост ума сочинитељевог поткрепити и помоћи да дело своје лепше него што уме доврши. — Добро би било кад би списатељи, више учећи и читајући, себе за писање справљали, него л' немарљиво на друге ослањали се; но кад се мора сила призивати, куд ће веће силе од вина, кад од једног предмета начини три, и обори најјачег човека. Њу ћу дакле ја инвоцирати, уверен да се старац Јупитер зато неће наћи увређен, јер је и он често поред нектара бригу растеривао кад би му љуборевнива Јуно рена под нос натрла.

Призиваније гласи овако: Ти, која си код Чивута од Ноја, код Грка од Бахуса, код Римљана од Силена, а код Србаља од Краљевића Марка пофаљена и представљена да срце човеку веселиш и свевозможном храброшћу пуниш; која ћуталицу оратором, простака историком правиш, и чиниш да твоју силу познавши нико не мисли да штогод не зна; љубима течности, половаче мајданског вина — ти ме твојом благом великоможном силом укрепи, даруј ми снагу да, сркутајући тебе, срећно моје дело

радим и довршим. Ја ћу се онда као соко дичити, јер ћу награду добити: »Ах, ала је ова књига лепа!« или: »Тај човек добро ради!«

— Шта осећам, или снивам, напио сам се вина, почео сам летити? Винка Лозића по бокалу браћо, ви знате како је кад се почне кућа окрећати, мора човек да иде на Олимп.

Тек што сунце величествено зарну своју главу из недра Ауроре дигнувши, великољепни своји зраци све поврхности земне предмете озари, и животворну силу на цвеће и усеве, и на пестреновидне ливаде, којих роса као драгоцени дијамант љубопитном оку представља се, пусти; — тек што јестество затруби и радосним птичице гласом ратар на своју њиву, пастир с овцама на ливаду поити — наш млади Роман, који је петнајсту годину већ навршио био, оседлавши коња, којег њушка дим издаваше и копито варнице крешаше, пође кроз предел Египет. —

»Г. сочинитељ, опростите што вам жустрину прекидосмо. Ваш јунак од шеснајст година ујашио коња, па бега; ми сад за њим да трчимо, а и не познајемо га. Приповедите нам најпре тко је он и откуда је, је л' од велике фамилије, колико му отац оставио новаца, каквог је стаса, оће ли се моћи оженити и проче; то ми напред знати морамо ако мислите да трчимо за њим, иначе ми нећемо зеца у шуми.«

Љубезни моји читатељи, ја видим да је ваше зактевање праведно, али ја вашој жељи удовлетворити не могу, из многи причина: прво, што не знам ништа о том. Истина, многи пишу и говоре о оном о чему ни поњатија немају, али то су само учени људи, или назови философи, од који ништа сакривено није остало, који свашта знаду, и који се у разговор упуштају и не разбирајући какав је предмет истог разговора. — Но међутим, да би ваше зактевање задовољио, које је чесно и праведно, морам књиге преметати, јер тако се списатељи помажу. — Не бојте се, љубезни читатељи, сад ми баш паде један стари рукопис од времена Мусе Кесеџије. Истина, више од полак су га мољци и мишеви изгризли, али шта маримо ми зато, кад он детинство и сав живот нашег витеза подробно представља. Отуд ћемо дакле ми ласно моћи вући што год нам к делу нужно буде, а при том ћемо при свакој прилици узвикивати да је наше сочиненије оригинал, и влашку ону пословицу за мото ставити: Лауде ће гуре, ке јака пумну.

Ево, дакле, како стари рукопис нашу повест почиње: У једном селу била је нека девојка, именом Рокса или Роксанда, тако лепа и умиљата да се дивотом целога предела праведно називала. Да је какав стихотворац у исто време у том селу живио, знам да ни једна богиња не би остала с којом је не би сранио, и јамачно би нокте сви десет прстију изгризао док би њену красоту свевао. Да би со тим мени посао одлакшан био, мислим да не треба спомињати. Но несрећом таковог у том пределу није било, јер су баш онда сви на које је подозреније да лажу пало протерани били, и тако наша Роксанда морала је без похвале по сокаци своју лепоту носити. Но великоможна судбина, која често даје човеку оно што не би желио, друго је с њоме закључила. Један млади господичић, којег је отац зној много људи у свој сандук исцедио, желећи путештвијем себе облагообразити, дође случајно у исто село гди је Роксанда пребивала. Обично људи кад у какво страно место дођу, распитују како се у том пределу живи, гледе какви су занати и рукоделија, и проче, но млади господичићи

који путују да себе изобразе, или, боље, избезобразе, и којима по цепу туђи дукати звекећу, сасвим други метод у овој струки имаду. Наш Шандор (то је име путнику кога је кум Алексом крстио), како дође у село, метне свилен пруслук на себе, углади косу, узме бич у руку и звиждући пође сокаком, на сваки прозор завиривајући тко тамо седи. Случајно опази Роксанду и сасвим се восхити лепотом њеном. Он пође за њом, у надежди искусити ко је и гди седи, но како се удиви кад примети да је Роксанда пут иза села управила! Он усугуби кораке, почем се поља добави, и стигнувши Роксанду: »Лепа моја, куда тако намераваш?« запита је. Роксанда, видећи изненада лепо обучена младића, застиди се и поглед земљи обративши: »Ја идем оцу моме«, одговори му смерно, »који се овде недалеко на њиви наоди«. — »Оћеш ли допустити да те донде отпратим?« Роксанда ништа не одговори, и наш учтиви путник узме је под руку и пође даље.

Кад се какав прост момак у коју девојку заљуби, он тражи свакојако прилику да јој се допадне, помаже јој у сваком случају и једва сме изустити да је милује. Но то простаци раде; млади господичићи, којих оцеви сво воспитаније у том полагају да су им синови слободни, то ће рећи безобразни, сасвим други начин имаду, који је и наш путник, као момак из високе куће, врло добро испекао. — — — Случај је хтео да се преко једне мале шумице прође, које наш благоображенија жељни путник на своју корист употреби. Он изјави Роксанди да се уморио, замоли је да седну мало, и — — љубезни моји читатељи, мени је жао што вам не могу повест довршити, јер је баш овде морао какав пацов стари рукопис тако страшно изгрести да се ни под који начин прочитати не може. — Као што онај који је поверене себи новце синоћ на карте изгубио, сокаком оди, тако сам ја три дана у мисли удубљен блудио, желећи докучити шта је пацов изгризао; но бадава, сав мој труд и подвиг би сујетан, зато сваком на вољу остављам нек толкује себи како оће, или како уме, или како достиже (то није свеједно), а ја идем даље стари рукопис превртати, који придодаје да се наш млади путник с Роксандом венчао (опет мало изгрижено), да се прекрасно детенце родило (опет изгрижено), најпослед да је Шандора наједанпут нестало, зашто? то је изгрижено, да је — опет изгрижено.

»Доста, г. списатељ, доста, фала вам на књизи и аратос! Ево вам јошт форинте, само нас не терајте даље да читамо. Ви нас поштено с огрижајима поранисте. Све крпеж и огрижај. Фала вам лепо, заповедајте и други пут с објавленијем на пренумерацију, пак ћемо се разговорити. А сад доста; фала вам и опет на крпежу и огрижинама!«

Љубезни моји читатељи, с крпежом се кућа држи, а огрижаји човека из невоље ваде. Тако, на пример, кад младић који је десет година у раскоштву живећи здравље проарчио, тврдо представи убудуште умерено живити и своје већ порушено тело мало више штедити да може јошт коју годину поживити — није ли то крпеж од велике асне? — Кад се жена, која је после дуговремене кавге и свађе од мужа отишла, ходатајством добри пријатеља опет мужу поврати, није ли то крпеж што кућу држи? — Кад девојка, која је десет и више година момка пробирала, најпослед, кад сирјеч просиоци престану, закључи каквом удовцу руку дати, нису ли то пријатне за њу огрижине? А какве су лепе огрижине кад тко кога у рачуну омане, кад ко лажљиву облигацију начини и другог до костију оглоби, или туђе имање себи присвоји, или карте забележи и другог превари? Какви су лепо огрижаји кад ко другом чест загризе, или кад другог умешно оговара, или пријатеља с пријатељем омрази? — Какав је леп крпеж кад човек узима

на вересију аљине, а конте не плаћа, кад девојка, која је иначе мала, штикле наручује, кад човек своју ћелу пароком покрије и проче и проче. Све ово, љубезни моји читатељи, доказује да и крпеж није за одмет и да је велика срећа кад се и огрижаји каткад у кући догоде.

Сад ајд'мо повести, која следом старог рукописа овако гласи: Роксанда видевши себе мушким чедом одарену, отиде месном свештенику, који је за своју доброту оглашен био, и од алфа до омега открије му сву повест, што је пацов у рукопису изгризао, питајући га за совет шта ће у овом стању радити. Свештеник, који је баш онда *Љубомира у Јелусијуму* читао, саслушавши њену чудновату повест, рекне Роксанди да ће од њеног сина знатни човек изићи, и препоручи јој да га особито чува и негује. А будући да се чуда особито у романма збивају, закте Роксанда да му се надене име Роман, које се и учини.

Пошто се торжество крштенија сврши, Роксанда узме своје Романче у наручија, однесе га кући и тврдо науми онако учинити као што јој је добри свештеник препоручио. Она почне своје дете сама дојити. —

Немојте се узнемиривати, госпоја Предићка, ја знам шта ви оћете, и одобравам, али шта можете зактевати од једне паорке? Истина, она која роди, а не доји, као што Стојковић вели, јест само полак мати, но мода је највећа госпођа, ви знате и ја знам, и ко се њој не покорава, није ништа друго него невоспитана клада. Ви се тешите само што сте добро воспитани и што децу вашу дојкињама препоручујете, а паорке оставите нека паорски раде.

Да је млади Роман свим грацијама, лепотом, добротом, умом и срцем украшен био, мислим да не треба спомињати. Познато је из писма, и из повседневног живота, да има и такви природе синова који и благородство, и славу, и велико име, и све што ми profani трудом задобивамо, чудним мановенијем јошт у колевки себи присвојавају. Међутим је штета што нам многопоменути рукопис опстојателније о његовом детинству не јавља. Из тога можемо закључити да сочинитељ истог рукописа није ни способности ни критике имао, и опет се усудио списатељем постати. Он се, истина, у свом предсловију извињава што је приметио да понајвише ћаци, који у школу иду да што науче, књиге пишу и за народне учитеље себе издају, пак је мислио да он као стар човек веће јошт право на то имати мора. Он напоследак тврдо мисли да не би без ползе било кад би се установило да голобради ученици од издавања својих exercitia correcta престану, и да ниједном слободно не буде књиге издавати који није 24. годину навршио. Да је он со тим и овог романа сочинитељу прочитао сентенцију, о том нико неће посумњати; но сочинитељ жели себе извињена видити што речени рукопис у оно доба јоште није читао.

Желити би међутим било да сваки сочинитељ, или преводитељ, или подражатељ, или макар писмокрадец дело своје барем пет година у рукопису држи, и сваке године свој рукопис најмање четири пута прочита. Тако може се догодити да ће сочинитељ своје дело за сувопарно издати, преводитељ своју у том неспособност увидити, подражатељ истоветне речи онога коме је подражавао у свом делу приметити, а крадљивац опоменити се да крађа није дуговечна и да јој се мора траг пронаћи.

Но бадава је желити. Желио би и ја сваком читатељу по једно аковче дуката, а мени два, па би уверен био да би ме више уважавали него да богзна како пишем. Но кад нема, будимо задовољни с оним што имамо, премда и то није најбоље правило; јер ако имамо рђаву ћуд, ваља ли да будемо задовољни? Ако у постељи радо до девет сати смрдимо, треба ли да будемо со тим задовољни?

Мали Роман (по далшем рукописа известију) почем је трећу годину потпуно прешао, одведе га мати свештенику о ком је горе реч била, и препоручи са сузама да би о њему бригу водио, представљајући му своје стање и недоскудицу, и свештеник, добра срца и тако, а особито не имајући мушке деце, узме га под своје.

Ево га дакле под тврђом заштитом, где ће му дозвољено бити себе више распространити. Но Роман и није био дете као што су обична деца. У првој години показао је он свима да особита нека благодат на њему почива. Да није волшебница каква њега под заштиту узела? — мишљаше мати. Но матери веровати што о сину говори, не види ми се бити советно. Мати неке особите очи осим свију људи има кад на своје дете погледи. Она види дражести које су код други непостижине, види даре које други сујетно тражи, и раздаје по вољи достојинства и девојке које њему по њеном расузденију боље него млогима пристоје; штавише, видио сам и таког вешати кога је мати као очи из главе чувала, на кога је пазила да га мува не додирне, и коме је тоном Питије не једанпут, него сваки дан пророчествовала да ће бити велики господин, ако му је оца слабо ко и познавао.

Но овај случај ни најмање Романа не дира. Он се јамачно назвати могао комет, то јест репата звезда ондашње, пређашње и, ако смемо казати, и будуће деце; јер је тако нешто од себе издавао да је сваки, како би га видио, морао внимателније на њега погледати.

Прво својство, које се раније много од други указало, било је несташтво. Не само у месту гди је он пребивао, него 20 миља унаоколо приповедали су људи о њему као о неком чуду, крстећи се и дивећи се је л' могућно да је то дете. Тек што је ствари разазнати могао, нађе случајно једну пчиоду, и приметивши да боде, науми увеселеније себи со тим причинити. Обична је столица од сламе била где је његова помајка прела; Роман мајсторски забоду у њу пчиоду, окренувши вр' горе, тако да кад сирота бака bona fide седне, страшно ожежена ђипи и почне јаукати. То је за Романа било мед, и што је већи био, то су његова дела већа била. Ретко је његова помајка питу или завијачу сакрила коју он не би нашао, или сам, или ако би му много било, с децом појео. Мачка у кући није нигда мирна била, нит је дана прошло кад је не би он с кером завадио. Кад би ораја нашао, он би знао све појести, и потом љуске тако лепо сложити да се често његова помајка варала.

Може бити да ја грешим што детинска нашег Романа дела мојим читатељма представљам али колико пута совршени људи којешта чине које се само деци пристоји, штавише, колико пута данас своју децу оштро казне што су јуче сами трипут црње и горе чинили?

Кад на осму годину ступи, сама га природа на оно опомене што му је судбина определила. Оружије, какво је то за њега побужденије! Он, истина, нигда није видио

војника, али само из описанија, које му је његов поочим давао, тако страшну склоност (јамачно по уредби судбине) осети да је дању и ноћу мислио како би со тим своје увеселеније нашао. Најпосле једно момче, које је код свештеника служило, да му у свему опстојателније известије, начини му сабљу од дрвета, справи му клобук од шарене артије, научи га халбрехтс-халблинкс, које је сам у солдацији примио, једним словом, о свему што је војнику знати нужно, опстојателно му поњатије да.

Наш Роман сад тек нађе елемент свога живота. »Овамо, децо,« — рекне он својим содрушцима — »сад ће се играти!« Со тим им искаже *mysterium* своји аљина, начини и њима таке исте, поправи им сабље, и цело се место узбуни кад ји почне командирати. Добри свештеник радоваше се да ће се његово пророчество испунити. Јер ко би смео посумњати да он неће велики некада војник бити? А *teneris assuescere multum est*. У детинству се мора учити онај који је рад сентенцију славног оног мужа који је при погледу непријатеља први бацио оружије и почео бегати, цели свет уверењем тресући: *Dulce et decorum est pro patria mori* (Слатко је за отечество умрети). Истина, и Демостен се у детинству у оружију обучавао, и после се за купину држао, али Роман као Роман, јест (једанпут за свагда) изјатије, који никаквом правилу не принадежи.

Међутим његов поочим и за ум му се постара. Он га одведе учитељу месном и препоручи га да особито за њега бригу води, наставља га и чува. Ко је био учитељ, добро зна шта је свештеникова препорука за учитеља у малом местанцу. Он таки Романа начини најстаријим ђаком и преда му прут с којим ће осталу децу у поредак доводити. За кратко време Роман течно научи читати, и свештеник размишљавати стане шта ће даље с њим почети. Похвално је поведеније они који своје дете јошт из млади ноктију с оним упознавати паште се, које ће им потом у зрело доба круг дјејателности бити. Тако, на пример, који желе да им син трговац буде, непрестано му с крајцарама око ушију звецкају, представљајући како је тешко новац добити; добро га с речма *pro sent, per meso* обучавају, узајмљују од њега неколико крајцара и после кратког времена то му исто с интересом враћају; уче га тужити се на рђава времена, уверавати да је ствар црна која је бела, и проче. Тко може посумњати да од оваког неће бити добар трговац? — Ко има вољу да му син особити филозоф буде, или по немечки *Freugeist*, он му у детинству представља да патка зато лети што има крила, да гуска није могла другојача бити него гуска, да је дуга дуга, а не качни обруч, упознаје га са системом Буридана, како магарац између два пласта цркава од глади, а не једе ни од једног ни од другог, будући да обадва равним нагоном к јелу вуку итд. — Ко жели унуке дочекати, с особитим приљежанијем гоји сина свога, свака три месеца даје га мерити, и ако се ишчисли да му је синовно крмче с неколико фунти теже него што је пређе било, сва фамилија весељем торжествује.

То исто бива и код женског пола, јер комплименте правити, савијати се као лутка, стајати као на жици, чепити се и као миш из трица, то јест заљубљено гледати, и проче и проче, — то све мора господична из младости да себи присвоји, ако мисли ероберунге правити. О простијима, који своју децу на посо гоне, овде није реч.

Овом дакле похвалном примеру наш свештеник следујући, науми своје питомче с одређенијем упознати, и је л' могао боље намеру у дејство привести него представљајући му романе, гди ће своју судбину као у огледалу налазити? Све романе, гди год је наћи могао, доносио је свом љубимом питомцу, читаше му и слађаше му да

је ту најбоље за човека увеселеније, и — Роман, ионако склоњен на то, тако се заљуби у читање романтически књига да се ни у време ручка од њи раставити није могао. Осим свију му се обаче најбоље допадне *Велимир и Босилка*; тако по свету ићи и толике земље, нарочито Египет, без крајцаре видити, толико без муке трпити да своју љубезну јошт лепшу него што је била нађе, која је више готово него он трпила — то је за Романа било увеселеније које довољно није сместити могао. Он науми тврдо у ропство се предати, гди ће сина свога господара у школу водити, откуда ће потом побећи, опет уваћен, и у туђу земљу продан бити, из које ће најлакше избавленија наћи, на галији се возити, која се од буре разбије, пошто га је код неког острова донела — итд. забављаше се с правилима по којима се без изузетка сви романи пишу.

И *Робинзон Крузе* на њега не мало впечатленије учини. Толико година у пустињи без људи, и потом стра од дивјака! — Он запита свога поочима где су острови на којима дивјаци живе, да он к њима отиде, пак да види би л' га смели заклати и изести.

Но кад другу част *Љубомира у Јелисијуму* прочита, опет у свој први елемент дође. Ах, Бурјам, Бурјам! Каква је то слава, како мачеви севају, како штитови јече, брда се тресу, а он на коњу и пешке лети, како непријатељи пред њим као муве падају! Тко ће његово положеније описати? Он сожаљиваше свога љубимца Велимира да није као јунак него као жена ходио, и у свом ентузијазму закључи и њега и Бурјама у једном репрезентирати, то јест по свету ићи, али не јецати и уздисати само, и судбини нигда мира не давати, него сваком слободно у очи погледати, и гди нужда буде, мачем се огледати. Ово је идеал који је наш Роман себи достићи изобразио, и ја не знам је л' боље изабрао него Дон Кишот и Нови Амадис.

Роман је, истина, и новије књиге читао као што је *Рајтаруша или Ритна Детелина*, као што је (ја молим читатеље за опроштење што не могу слабог памтења ради титулу точно да представим), но будући да су ове понајвише копије стари, никаково впечатленије на њега не учине.

У оваковом упражненију и у честом јашењу коња, кога је свештеник највише њега ради купио, стигне Роман до шеснајсте године. Његов поочим помисли да је доста код њега био, и да је време да га сопственој његовој судбини преда.

»Љубезни Романи« — овако му стане једном после вечере говорити — »мановеније је божје тело да ти у моје руке дођеш, и ја сам те као моје рођено дете пазио. За тебе особита звезда сија, и ја читам у мојој памети да ћеш ти врло знатан човек бити. Ти си већ, фала богу, сад величак, и ја мени за дужност водим тебе у свет, твоје определенију пустити, јер кад је Велимир од дванајст година толико учинио, шта ћеш ти учинити моћи од шеснајст. Зато, синко, ено ти коњ у штали, оседлај га и иди куд знаш да ће за тебе најбоље бити.«

Ово је за Романа био глас анђела, и не чекајући да се свештеник по обичају заплаче, ђипи на ноге, отиде у шталу и апострофирајући коња, обзнани му да ће заједно путовати. Затим отиде у собу и од радости заборави да поочиму на његовом благодетанију благодари. Дакле, неблагодарност само се зато на свету рађа што је човек забораван.

Јошт се Ендимион на крилу Тетином ваљушкао, а Роман оседла коња и поочиму јави да је за пут готов. Овај му благослов даде, и Роман, пољубивши га у руку, седне на коња и као муња из места свога рожденија изиђе.

»Је л' понео Роман што новаца на пут? Има ли у торби леба, сира, печења и мало вина?« — Ово питање вопроситељу ни најмање чест не чини, оно показује његово невјежество и непознавање романтически књига. Јер кад су ироји и страдалници у романима јели? Највише ако су пили; а да воде доста има, то зна и мало дете. Међутим, откуд долази да персоне романтическе ретко или нигда не једу, ја читатељма нисам у стању изразити; највише им могу, ако су баш љубопитни, советовати да се код њиови сочинитеља упитају. Што се пак мога ироја тиче, за оправдање јавити имам да би процес од свију романција на себе навучао, кад би од њиовог начина писања одступио. Видиће се међутим даље да је наш Роман, где гођ је нужно било, новаца имао; премда ја нисам никада дукат у мојој руци видио. — »Како то?« — То се тако изјашњује што сваки отац жели да му је син бољи него он што је сам; а може ли за мене љубезнији — премда духовни син, јер је без матере рођен — бити него што је Роман?

Док сам ја ову дисертацију правио, Роман се тако с коњем удалио да га при свем усиљавању и труду моме није могућно стићи. Овде друго није закључити него да га је каква волшебница под своју заштиту узела, и њега и коња на себе натоварила, желећи му труд толиког путовања прекратити. То је лепо, врло лепо од волшебнице, али ми јој ни најмање нећемо благодарити на тој њеној послуги, будући нам је отела витеза и со тим нам прети повест прекратити.

Ако су моји читатељи ради љубопитну ову историју дочитати, ја им друго советовати не могу него да пред њега изиђемо. Нек помисле само са мношвом заједно, а то је најлакше, да смо у Египту, ево и њега у Египту.

»Ви опет почињете ђаволити, г. сочинитељ?«

Ни најмање, госпоже, ја се само наравног пута држим. А пропо, госпоже, имам једну загонетку, коју не могу пропустити да вам овде не предложим. Ако будете снисходителни разрешити је — она такве тајне у себи содржава, таки ће нам показати неки пут — љубим вам руку.

ЗАГОНЕТКА

»Нема ствари на овом свету веће од мене. Јупитер па ја, којима су сва возможна. Док дунем трипут, ја сам ти нов свет начинио. Људе с рогови, магарце паметне, жене да много не говоре начинити, то је код мене маленкост. Од мене зависи царева и краљева правити, њима колико оћу земље давати, с њиовом судбином владати и, кад ми је воља, у пропаст ји бацити. Начинити да се људи не туку, да жене не буду сујетне, да се курјаци с овцама друже — то ја за посао не држим. Једним словом, све што је на земљи, испод земље и више земље, — све што се помислити и не помислити може, — и сам *circulus quadratus* у мојој је власти. Чудиш се тко сам? Ја сам! Добро пази што ти реко.«

Но, госпоже, оћете ли мали труд на себе примити, да ову загонетку у присуствију ови почитанија достојни матрона и лепа фрајлица разрешите, док попушим при чаши вина једну лулу дувана? — О, ви сте весма добри. Вашу красоту и љубов ко књижеству у првој ћу оди споменути.

Мало је тешка? О, ништа, ја познајем ваше остроумије; од оног дана како сте се досетљиво код вашег господара супруга изговорили, ја сила на ваш разум зидам.

Нисте јошт? Ништа зато, ја могу и другу лулу испушити. Али ах! Сад ми пада на памет; моје галантерије и воспитаније моје, господична Јелице, нигди нема. Љубезна фрајлице! Ја се сад сећам да ви таки кашљете како ко о лули и спомене. Шта мора ваш нежни состав тела трпити! Тешко, тешко но ја мислим да ћу моју погрешку поправити ако вам загонетку разрешим, само нека код вас заостане. Изволте да вам на уво кажем; том приликом моћи ћу вас, ако ме удостојите, једанпут и пољубити. — Само ником —

Но, но, молим, господичне и матроне, госпожа зато не може да разреши, јер је разговори ваши сметају.

»Хи! Хи! Хи! ми знамо.«

Знате, а јесте ли погодиле?

»Ја нисам казала.«

О, ја о вама ни најмање не сумњам, фрајлице. Кад је јошт која фрајлица тајну казала? Али како сте разрешили? Шта је моја загонетка?

»Поета.«

Право! Кад, дакле, поета така чуда учинити може, да су магарци паметни, и да жене тајну чувају, које је прејестествено, може ли ми ко замерити што мога Романа по земљи, само краћим путем, као трговац из једног тефтера у други, само у другојачем виду, преводим?

»Хи! хи, хи!«

»Ха! ха, ха!«

»Хе! хе, хе!«

Ја знам што се Ви смејете. Што сам ја поета.

»Хи! хи! хи! поете су фантасте.«

Високопочитајема госпоже! Ви мени зајам враћате. Јест да поета не може бити ако нема фантазије, и да фантаста ништа друго не значи него ћушнут, ништа мање — — Збиља, Роман нас чека у Египту, ајдете брже, док није оладио, пак ћемо га после теже наћи него девојка од 200 поклада свога суђеника. —

О, погледајте, погледајте, фрајлице, како је красан, како је леп сад Роман, сасвим у романтичком виду. Истина, ја се не опомињем, и ви се нећете опоменути да је ико ружан био који главну персону у романма представља; али ја не знам може ли се ко с Романом сравнити? Како би га ми описали за оне који немају среће видети га! Да кажем да је леп, је л' то довољно? Тко не зна шта је лепота? Роман, па само леп, и више ништа! Да га с Аполом, с Амором, с Венусом, с богињама сравним, то је горе него дрвеном мотиком копати, јер прво треба да сам знам, па онда другима да докажем јесу ли ти богови и богице били леви и лепе; потом, кад би и то прејурнио, опет се не би много помогао, јер су сва ова сравненија пређашње романције преотели (познато је да ниједна муза, ни грација, ни богиња није остала која не би каквом витезу од своје красоте позајмила). Сљедователно не би ништа друго, кад би се истим речма послуживати хтео, учинио, него подозрење подигао да и ја од други преписујем, а ви знате да ја оригинално пишем.

Има ли другог начина да се овој недостижници помогне? Ја мислим да други не може бити, него на вас, љубведостојна фрајлице, цео овај посао оставити. Ви сте њега, као и ја, но не сумњам, бољим очима видели, сљедователно ви ћете и боље известије о њему дати него ја. Изволте, дакле, вашим фрајлицама другарицама (јер други ће слабо, мислим, о том разбирати), уколико је леп, исказати, а ја за мене ред задржавам ако дође реч о каквој девојки. Љубим вам око.

»Аљине праве човека«, општа је пословица, и читатељи ће моји са мношћем заједно труд положити за искусити како је Роман одевен био. Али како тамо видим сушчество с замршеном брадом, с босим ногама, гди је преко голог тела јапунце пребацило и зловни смеј с усна не може да сакрије? Он се к мени приближује, даје ми разумети да ме познаје, да га познајем. »Ах, ви сте, г. циникер, откуд тако у ово време; шта вас је приволело да из вашег мирног бурета изиђете? — О, добро разумем, вас је моја реч о аљинама возбудила. Љубезни г. циникер, ви нећете у свој земљи већег почитатеља наћи него што сам ја; али шта ће ваша теорија и моје к вама почитаније против употребленија општег учинити? Јесте л' код приљ-Рабенера видели колику силу лепе аљине имаду? Знајте ви, на пример, колико звезда с источне, колико с западне стране земље има; знајте о љубови боље него Овидије говорити, и утркујте се с Платоном колико оћете, правећи *Републике*; но отидите с оваковим аљинама не фрајли, јер она вас не би ни пустила код себе, него код просте секе, видићете оћете ли какво благовољеније задобити. О Кратесу нећу да ми пример наводите; једна је Хипархија

била на свету. Напротив, колико су се оженили само због тога што су леп фрак и лепе панталоне имали. Колико њи и данас поред прозора фрајле Јелице своју фину чоју носе, који праведно рећи могу: *omnia mea tecum porto!* (сво моје богатство са собом носим). И фрајлица ји радо гледи, која је такођер са свилом и кадифом своје руготе покрила; шиље им хонере с многоценом лепезом, без које би морала језиком, и наравно, не увек добро изражавати. Најпосле себе оном поклони у којег је фарба од капута њојзи најповољнија. — Проча чуда што аљине праве наћи ћете код нашег Рабенера.

О новом комплиментирања начину који је исти пријатељ наш изнашао, на пример: ја желим вашем изрезаном фраку добро јутро; ја се препоручујем у милост вашег извезеног пруслука; бог да содржи красну вашу ћурдију много година на радост ваше фамилије и проче — не знам друго казати него да је то план за оног филозофа који жели по начину вашем нову републику правити.

Но сад, г. Диоген, имате ли вољу јошт нас за наше аљине исмејавати? Видите, наше злато светли и без нашег фењера, а ја мислим да се и ви не би срдили кад би вам ко нову аљину поклонио; но будући да се нико не усуђује вас у вашој системи узнемиравати, зато би вам пријатељски саветовао да се опет у ваше буре повратите, тамо шаком, кад немате кутлаче, воде пијете, свет презирете и по вашој глави републике правите. Адио!« —

Ја се надам да се господична ни најмање неће наћи увређена што сам њу оставио, и сву моју силу употребио да оперем чест и моју и њену. Али сам му бар и казао. Знам да би госпоје другојаче известије о њиовим аљинама и о тјехже дјејствију дале, но будући да наш циникер само једно јапунце преко тела има, зато мислим да би против доброг тона било њега у друштво наше уводити. Нека диогенизира он колико му је драго, каже Г. — Српска пословица: »Док се мудри намудроваше, луди се најживоваше« темељнија је него његово јапунце. Сад ајд'мо к Роману.

Његове аљине могле би највећем гавалеру пркосити, толико само што су, наравно, романтичке биле. Чисто плаветне чакшире, по најновијој моди начињене, преко који скоро до колена лепо извезена долама, на глави калпак показиваше да је Роман од велике куће, и за знак да је ритер, имао је чизме с мамузама. Коњ млад и прекрасан, за кога би сваки паша 10.000 гроша дао, сабља оштра као змија, на десној страни наџак и копље — све то нашем путнику особити изглед придаваше.

Роман се сам зачуди видећи себе овако екипирата, и сумњати почне да л' је то онај исти Роман који је мало пре с расцветаним туром по сокаку одио; но кад се сам поименце повиче, кад се за нос увати и осети да га боли као и пређе, увери се да је он онај исти сушчествени Роман као што је пређе био. Он овај предел нимало не познаваше и надаше се да ће му, као Енеју, каква Циганка доћи да му у длан гледи и да му пут покаже, која ће му потом мати бити; но ова га надежда засад изневери, и он, уморан будући, пође тражити какву сен, док припека сунца прође. Истину говорећи, трбу му није врло оптерећен био, али нови Дон Кишот, који је највише зато у свет пошао да чуда чини, и не узме ово на ум. Он само гледаше свој мач, увесељаваше се с њиме, и почем се неко време шта ће у будуште чинити забави, надвлада га сан. — Он легне на десно уво и јуначки поред свога оружја зарче.

Може бити да ће гдиком неправо бити што смо Роману у присуствију нас свију отпочивати допустили; но кад помисле колико људи целог века свога преспавају, кад помисле колико ји је на свету који дању спавају, а ноћу левентају, кад узму најпоследње на расуђеније да многи не само спавајући, него и будни спавају, зашт' не би и нашем јунаку неколико часова на тај конац определили; особито што у романима и трагедијама (као што је познато) само се онда спава кад која добра силфа, која се на јави показати не сме, или неће, ноћу доћи жели и своје љубимце о будућности извести.

Роман није ни по сата јуначества у ркању показао, кад силфа Селимандра, којој се наш ирој не знам зашто допао, вољу добије од дугог времена показати му његову судбину и навестити како се при гди којим случајевма владати има. Она придене себи крила (познато је, вештице крила и реп имаду), намаже се машћу, прочита своје »ни о пањ, ни о кладу«, прне кроз оцак, и док сте, фрајлице, погледали како вам стоје уста, већ је код Романа била. — Она га спочетка доста дуго како спава гледаше; потом помисли да је боље на јави му што има казати, и метне руку (ја управо, госпоже, не знам гди) да га пробуди, које би и учинила да јој није у исто магновеније старац на памет пао, који, као што је њојзи достојерно познато, овакове састанке колцем развађа. Она се задовољи, дакле, што је руку на њега метнула, скупи све силе и овако почне говорити:

»Романе, ти си љубимац вила и волшебница! Сто иљада пушака, топова и мачева код тебе ће бити мало зврцање кукуруза. Твоја ће рука више Турака одсећи, макар да ји нигда нећеш видети, него Краљевићу Марку. Само срчан и слободан буди и не дај се да те којекакве жене плаше.« Ово изрекавши, представи му како тисућама људи на њега иду да га заробе; со тим скине руку, премда не радо, с њега, у забуну заборави казати »ни о пањ, ни о кладу«, него »и о пањ и о кладу«, почне ударати главом о свако дрво, и тако испребијана и излупана једва до куће дође.

Поменуто од овако силне волшебнице изговорене речи, притом мложество непријатеља, морало је, наравно, особито дејствовати на воображеније од природе ватреног Романа. Он не узможе даље трпити нападеније вооружани; тргне се из сна, ђипи, и — око себе види мложество мајмуна, који се између себе играју, зврцајући га малим грудвицама. Многи људи, који у тисућу случајева исто као мајмуни поступају, радовали би се видећи соревноватеље поступака своји, али Роман, који је, као што је речено, поетическо воображеније имао, особито сном збуњен, помисли да су то они исти непријатељи који ће га у ропство водити, пак распаливши се гневом Краљевића Марка, »Мене у ропство?« викне. »Бурјам да у ропство дође? Док је овог мача у рукама, неће то бити!« Со тим скочи на своју Розинанту, гурне је жестоко у бокове, која дигнувши реп трубногласно своју ватру покаже, и тако се обоје у пуној совести о храбрости својој на непријатеље устреме. Мајмуни, наравно, овим позорјем узнемирени, почну ретерирати, али Роман ово видећи: »Шта, то ли је ваша фаљена храброст?« викне. »Овамо, бабе и бубе, ко ће ми на мејдан изаћи! Не бежите, или се предајте, јер се ниједан од вас главе неће нанети!«

Ја знам да се ниједан читатељ неће на ово чудити коме је позната Док Кишотова борба с воденицама. Но нека сами кажу није ли боље и ово него да им представљам како се хиљадама може бити *de lana caprina*, или *de umbra asini*, или за Драгињу и Влајка секу, чупају, бубају и туку?

Да је победа овде на Романову страну притезала, тко се може сумњати? Но он није задовољан био само с обрашченијем непријатеља у бекство; право је витеза по његовом, премда не баш логичном мненију, дужност непријатеља на главу побити, и зато с пуном храброшћу своје сопернике окупи. Мајмуни, или страом, или природним нагоном (које је од ова два, остављам филозофима на дистинкцију), пођу шумом, али се Роман није овим оладнити дао; с јуначким кораком следоваше он својим непријатељма, као младић у мазуру пркосећој девојки, и намисли од претпријатија не одустати, докле год лавром своје чело не украси.

Судбина је људи тако смешна и чудна да човек, и не отећи и не мислећи, много пута узрока има Демокрит бити. У ову рубрику доћи може да човек често налази оно што не тражи, а каткад што нигда и не би желио наћи. Тако, на пример, кад сека Јуца код свог швалера ужива сладост пољубаца, не нада се и чисто се зачуди видећи да је наједанпут мултипликацију докучила и да дивидирати мора; тако и наш Роман, који није ништа друго у памети имао него непријатеља гонити, случајно при непрестаном уступу мајмуна угледа једну палату, палату отприлике као што се у тарок картама изображена наоди. Ја знам да би од стотину моји читаатеља 99 са мном заједно при угледу ове палате помислили на дукате који би се могли наћи. Наше даме радовале би се на нову какву мустру од капе, дембели би се справљали за ручак и спавање, а заљубљен, који своју драгану давно није видио, представио би себи како би крсно било кад би се изненада с њоме састати могао, и проче. То други. Но Роману, који за љубов ништа није хтео знати, видећу да је један од његови непријатеља унутра утекао, представи се замок Влајков бити, гди се погано легло укоренило, кујући против њега сјети и козни, — може ли да га ова мисао не подигне? Он ободе коња, и као што наши картари громким јуначеством на шервенци нападају и астал од њиове силе застење, тако нови овај Бурјам устреми се и земља се од топота његовог коња затресе.

Пређе него што даље чудеса овог витеза видимо, по заповести Хорацијевој, кога многи похваљују, мала част читају, а још мање разумеду, требало би мојим читаатељма показати откуд ове палате у тако усамљеној шуми, тко је њу зидао и навластито каква лица у њој обитавају; но будући да унутра ником није допуштено било улазити, зато сам принужден горепоменути заповест и из тог призренија прегазити, што ме је Меркур при самом помислу у тајнопуно ову палату ући за уво повукао, и опоменуо да се не шалим ако мислим и даље купуса јести (купус је моје најпријатније јело). Примечавам, дакле, да је споља на палати овај натпис из истог Хорација изрезан био: *ingere qui visa potest, — — — — hic niger est, hunc tu caveto.*

У палати било је понајвише такви људи који су за најглавнију дужност почитовали јести и пити. Овде би могао тко рећи да такви јесу на шкоду општеству, но ја се добро опомињем речи приљ-Рабенера, да ленштине осим друге ползе и трговину промовирају. Његове су речи сасвим по правилима силогизма устројене, и убо: *Сила земље состоји се у храни. Највише хране има онде гди се највише троши; probo maiorem: највећи је конзумо, то јест највише се троши онде гди су ленштине; nota bene имућне ленштине; probo minorem: да ленштине више једу, кад имаду, него други, то сваког искуство учи. Сљедователно они људи који трговцима лађе и амбаре празне и с тим већи Verschleiss чине, не само што нису републики на досаду, него од велике ползе, да и нужде јесу, quod erat demonstrandum.*

Највеће пак упражненије житеља поменуте палате било је спавање, и баш су се случајно сви у овом положенију находили кад је наш витез у најхитријем трку с мачем у руци под бедем долетио. Његов је лозунг био: непријатељство, и он таки с најјаснијим гласом довикивати стане једног по једног на удвој. Служитељи, који су наравно као служитељи радити морали, видећи ово чудо које им се јошт нигда догодило није, науме буну учинити и своје господаре пробудити да им овај феноменон протолкују. Зато узме који чегртаљку, који котао и тепсију, који бубањ и трумбету (египетску, наравно), и тако у бас и у дишкант таку хармонију удесе да се сва околина са зданијем заједно затресе. Житељи се пробуде. Какво је впечатленије учинила речена музика, сваки ће погодити кога је у спавању — комарац ујео. Једни помисле да се тресе земља, а други да кућа горе, неки опет — да је дванаест сати, и срде се што јошт нису ручали. Но будући да у ово време устајати код њи није обикновено, премда је сунце јасно сијало, опет један по један поред музике тихо поспи, и не запитавши шта се напољу ради. Служитељи се нађу у чуду, јер Роман прети капије пробити и унутра ући. Зато један од њи, који је служећи остарио, превару измисли. Заповеди сослужитеља да од једног до другог зађу и јаве да је време јести. Ово добро за руком испадне. Господари, премда срдећи се, намажу очи пљувачком, и тако пре нег' што по сата избије, ниједан се у постељи не нађе.

Сад им служитељи беду представе и особито сушчество. Началник отвори лагано прозор и опази Романа гди, закосњенијем зар непријатеља поткрепљен, с већим мужеством сопернике позива, претећи да ће им замок у пра и пепео претворити. Началник затвори прозор, и сад се совештавати почну шта ће чинити. Борити се, то њиово није, и после дугог разговора и *pro et contra* дишпутирања закључе да на провидјеније — судбине оставе, даду донети ракије и сркутајући чекају да се јело донесе.

Њиово закљученије није на меканој даски основано било. Јер не дође време ни до печења кад се неки људи гологлави укажу. Зашто баш гологлави, ја не знам, може бити гди је велика врућина била. Но како је год, доста што они у добро време дођу, јер се баш Роман спремао да провали врата и своје непријатеље накраће очепи. Служитељи јаве за ову нечајану помоћ, и началник таки отвори пенџер, и изнутра почне командирати како ји ова беда из сна пробудила и како су у опасности ближе од њега посећени бити. При том не пропусти своју предикку обрнути да је дужност наша бранити ближњега кад је у невољи, и најпослед парентацију с апострофирањем сврши да би се потрудили овог незваног госта како-тако с врата им скинути. А то и из тога повода што су они одавно себи за правило утврдили: *Wenn man dich mit Krieg bedroht, lass andere für dich streiten.*

Пришелцима се слободно ово генералисима (они сопственог вожда нису јошт имали) командирање врло допадне, и сви Роману *tête à tête* пођу. Овај пак витез, ставивши се у позитуру Краљевића Марка: »Шта«, повиче, »превара? Не боји се Бурјам јошт!« Со тим полети на једног са свом силом, и био би га сасвим убио да му није сабља слагала; све је било што му је уво ровашо. Но со тим друге у већу јарост подигне. Тридесет њи, који буцу, који вилу подигну и немилостиво ова своја оружија, кад до Романа стигну, у движеније ставе, тако да овај витез, подобно оном из Манхе, у несвест падне. Сад га победитељи добро вежу и с тријумфом (шкода што није какав поета био, могао би лепу оду составити), дакле с тријумфом у замак уђу. Ком делу вино и јело није оскудевало.

Пошто свој посао сврше, предаду свога роба началнику с додатком да га, као роба, на каков оће посао осуди, но овај, из врођене му скромности без сумње, њима одговори: да је то за њега велика чест, коју он, без похљепствија к себи говорећи, не заслужује, и да он реченог роба к себи примити, нити немилосердно на тешке послове њега осудити жели, будући да би му опет могло пасти на памет рат против њи подићи, и он без стида исповеда да рат тако исто као Санхо Панза на две миље далеко обилази, био он са сабљом или пушком, буцом или макар песницом.

Ова искреност и мирољубије, при том и потврђивање началника да он није ни буву јошт убио, по оному: *non te creavi, non te occidam* (нисам те сотворио, нећу те ки убити), јошт веће почитаније код слишатеља подигне. Они се с њиме опросте и, Романа узевши са собом, одведу га у град и кадији предаду да га он његовој кривици соразмерно казни. Кадија видећи уво ровашено, сасвим се згрози, те нашег Романа заповеди у тамницу затворити, док измисли муке које ће на миронарушитеља возложити. — Ово малко почиње бити трагически, признајем, но ја не могу шта кад ми је тако расположеније душе. Најбоље је дело оставити на неколико дана.

Обично списатељи, под изговором мненија о своји дели добити, обичествују пре времена фалити се и сочиненија своја, док су јошт у рукопису, прочитавати, тако да кукавни слишатељи морају, ил' им се оће или неће, тамо мисли управљати куд ји суво сочинитеља перо води. Овом похвалном примеру и ја, премда сам мал братији мојеј списатељ, желећи време, које ми је на други удешај душе, или *Stimmung der Seele* (тако се код нас с немачког преводи), опредељено, без ползе не провести, за добро нађем мој по последњем журналу сочињени роман мојој фрајлици комшиници прочитати. Ја сам срећан био, те јој се ово дело допало, и моја уста почела су ме већ сврбити мислећи да ћу (нека Венус зна) бар један пољубац као награду за мој труд добити.

Али моја *emunctae paris* (тако Хорације зове оштрљатоносате) комшиница није ктела гора бити од други критикера. (Шта је то критикер, то ће најбоље знати онај који једнако туђа дела одговара.) Она заиста оштри усна, и с неким смешењем које ми није баш ласкало, овако почне перорирати: »Г. списатељ, ви баш сасвим оћете да сте особити човек и да се од други разликујете. Ја нисам јошт роман видла без љубови, код вас пак осамнајсти је табак (овде моја комшиница пресомићен табак разумева), а о љубави ни мукајет. Узмите, дакле, и ви стари калуп ако мислите да нам се допаднете, иначе бадава је сва ваша шегачина и досетљивост.«

Исповедам да ме је ова предика збунила. Истина, ја знам да књига није чизма да се мора по калупу правити, знам и то да ништа није лакше правити него романе како моја комшиница зактева. На пример, како је Светомир из детинства несрећом судбине од оца, који је неко село под собом имао, одлучен био; како се потом, јошт док је ђаком био, у Људмилу, која је чудо лепоте целе околине била, заљубио, од ње равним начином љубљен био; како је потом гоненијем непријатеља на море ићи морао, ту од пуштаија уваћен био, који носећи га у ропство, најужаснију буру искусе, лађа им се потопа баш кад су близу неког острова били, сви се подаве, само један Светомир таласом на брег избачен буде. Потом, како је своју љубезну везану нашао, њу избавио, и тек што почну певати, житељи дођу, увате ји, и опет раставе. Како је дуго морао Светомир мучити се, од немила до недрага [потуца]ти се, са духовима борити се, за својом љубезном уздисати и тужити. Најпосле, гди ни помислио није, нађе драгу своју,

која му приповеда своја удивленија достојна страданија. Ту нађу лађу, која ји баш чека да у отечество њиово иду; гди заиста нађу родитеље помирене и смештене, и — венчаду се.

Из овог се може закључити да ја не би био последњи шлендријан кад би хтео романе по старом калупу правити, и да би моје персоне тако исто уздисале, сунце, свет и судбину апострофирале, тако исто ножеви' убијати се знале као и други романџија, или као што сам ја негда светлити усиљавао се. — Али шта то помаже толико трпање и лупање? Мени је комшиница моја обећала један пољубац ако у овај, као што она каже, леп роман и љубов, која је у роману круна и венац, принесем, а за један моје комшинице пољубац ја би се разрешио и више што учинити неголи само навести оно што сви, откад је романа постало, наводе.

Да је Роман у тамницу одведен био чули смо, али онај би се преварио који би помислио да је дух Романа клонуо. Зар ји је мало било у тамници, и опет су се лепо сви на лаки начин избавили, тако да ниједан није погинуо, као на пример Љубомир, као што је — (не знам како му је име у *Пољској љубичици*), сљедователно и Роман ће без сумње пре ил' после над непријатељем тријумфирати. Овај га соритес тако обнадежди да, хотја су му леђа мало надувена била, он слатко, спустивши се на крило опште матере земље, зарче.

Фама међутим узме себи допуштење да о његовом затвору по граду разгласи. Фама је једна персона која се из сами језика, очију и ушију состоји и особито љубопитство набљудава. Женска наравно, јер шта је од женског љубопитства мирно остало? Спочетка мушка, но потом се тако осили и тако се растећи гоји да је не једанпут наметнула жени која је дете нешто суво имала да је сина са зечијим ногама, потом са зечијом главом, а најпосле правог зеца родила. На свадби и на даћи, на сокаку и на сонмишчу, а и у цркви она се указује; објављује шта се којегди случило, лаже и домеће, да би јој повест пријатнија и веројатнија била. Каже у колико је сати сека Јуца сама по сокаку увече одила, и рат или мир по свом начину уређује и прави. Њини су служитељи новинари, писмописци пасквиланти, и гдикоје вуцибатине који се од тог ране, праве од комарца магарца и често целу варош страом или радошћу за нос повуку. Бутлер каже да мис Фама наједанпут у две трубе дува, и да ли обадве с једним ветром у једну напред, у другу састраг дува, то ми не знамо, само то можемо казати да прва лепо, а последња ружно звони, и зато називају списатељи једну добар, а другу рђав глас, по оригиналу Good и Evil Fame.

Ова, дакле, госпожа узевши по дужности бригу људе извештавати, приповедајући како је неки младић миромрсе и мирољупце оружијем напао, на три стотине јуриш учинио, педесет потукао, и сад у тамници лежи и тако даље, од куће до куће идући, стигне најпосле и до честитога аге, гди придода да је исти младић неописане лепоте. Ага је имао једну кћер, која је године удадбе у нешто већој мери него што се код нас броји, навршила, јер 120 поклада врло добро памти. (Од ње је и онај термометер који се у Винка Лозића трећеј части налази). Ништа мање тако је сила на целомудрије држала да се огледалом добродетељи праведно у целој вароши називала. Поред остали својства она особито на милосердије гледаше, тако да није у свој околини ни једног — момка било кога не би она у крило — зашчишченија примила. Наравно се морала јако возбудити чујући беду Романову и представљајући себи да је он као млад

врло ласно поклизнути могао, и да његова погрешка није никаква друга, осим што је добар јунак. Представи себи, макар је и живота стало, из тамнице га избавити, а оће ли је потом по обичају он из благодарности узети или неће, о том она и не мишљаше.

Ова добра душа, велика у оној мери као што је Пантеина била, није баш праву матер у природи имала, и зато није чудо ако није Фидију или Апелесу у смотренију лепоте за образац служити могла. Она је била помалена, али здрава и телесна девојка, јер од деветнајсте године овамо није мање од два рифа пантлике за појас узимала. Мидер као гадну и вредоносну ствар презираше, и смејаше се кад се која фрајлица пред њом са својим суптилним струком поносила. На леђи је имала терет као неко половаче велики, и да би се овој тежини равновјесије учинило, тако је велике прси имала да би за модел винској Краљевића Марка мешини без сваке сумње служити могле. Косу је имала жарко црвену, да је при највећој помрчини без икакве светлости вечерати могла. Со тим обећаваше сваком који жели њу узети да никад неће нужду имати на свеће трошити, штавише, у невољи труд или сумпор припалити. Као прибавленије долази да јој је коса кратка и оштра била, тако да су је птице две миље увек обилазити морале. Што се други телесни њени качества тиче, ништа не могу назначити, јер, као што сам казао, она је тако на добродетелъ гледала да нико није помислио ни издалека у њу завиривати; камо срећа да и наше девојке њеном примеру подражавају, таким начином не би своје аљине до полак прсију изрезивале, нити би кратке сукње биле у моди, нити би наше особито девојке на балу као вивак штелунге правиле. Ми сиромаси списатељи како најмање што напишемо које би се друкчије само толковати могло, таки цензура то уништи и поруши. Зашто не би и такве цензуре на свету било која би и у смотренију одеда, косе, ода, комплимената, очију намигивања, под руку вођења, прављена кура, и проче и проче, пазила? — Но ајдмо повести.

С реченом добродетелју, дакле, закључи наша лепотица нашег ироја од беде избавити. Она не метне ни покривало на себе, тврдо уверена да је сви познају, отиде надзирателју тамнице, који је кључеве код себе имао, и од њега заиште да је код новог сужника саму пусти. Саму код младог момка — то би могло код нас сумњу подићи, али агина кћи без најмањег прекора получи што је желила, и пуна совести о свом постојаном темпераменту у тамницу Роману отиде.

Роман је јошт спавао, јер приметити једанпут за свагда ваља да је код њега, као и код многи други најмилије било занимање ркање. Девојка пак изучивши одавно правила доброг тона, закључи не кварити му санак, и чекати док се не пробуди; било то до ког му драго доба.

Мени тешко пада на добродетелъ сенку бацати; али по дужности историческој истину јавити морам (добро би било кад би сви историци ову дужност точно испуњавали и не намећали читатељма оно веровати што није нико ни помислио). Да наша иројкиња није у пређашњем расположенију била кад је у тамници села, и помоћу своје косе и мало сунца светлења Романа добро промотрила. — »Хи, хи, хи!« — Бадава се смејете, господична, агина је кћи таква иста правила доброг тона, и тако исто много на морал држала као и ви сами, али оваковог момка омиловати, који је сигурно младожења, као што је и она девојка у најстрожијем смислу; желити да средством њега капу на главу метне, нити ви, нити ја, нити ико на свету замерити јој може; с тим више што јој се

прилика показала њега од велике невоље, а може бити и од смрти избавити, и со тим му своју љубов и наклоност у полној мери засведочити.

Оваковим аргументирањем забављајући се гледаше свог будуштег љубезника како спава, и представљаше себи слатко оно време како ће с капом визите правити, кад јој наједанпут дође на памет да мора са својим љубезним побећи ако мисли намеру у дејству видити, будући да јој не би отац ни под којим начином допустио страном руку дати. Ова је мисао не мало снесвесели, будући да не би желила оца свога тако оставити, но најпосле с тим се утеши да она није прва која тако ради, нити ће у овом призренију последња на свету остати.

Тек што се тако сасвим изравна, и Роман се пробуди, не мало дивећи се овом чрезвичајном посештенију, почем очи протре. Но наша лепотица не задржавајући га дуго у недоумјенију, овако, искашљавши се најпре, започне перорирати:

»Незнани јуначе, твоја је судбина већ целој вароши позната. Од 20.000 душа што овде обитавају, није ниједном на памет пало теби помоћи, осим мене, но треба да знаш да ти други и не може тако помоћи као ја, јер сам ја агина кћи, и само почитаније које сам ја у моји последњи 18, и словом велим осамнајст година задобила, могло ми је кључеве од тамнице прибавити. Ја те, дакле, ослобођавам, но то ти јошт казати морам да ја с тобом заједно побећи принуђена јесам, јер би иначе муке тебе ради трпити морала. Ништа мање ми и овде не морамо отцепљени бити, јер без комплимента јавити ти имам да сам ја девојка, ти си без сваке сумње младожења, тако да се можемо сојузити и бити пар, као што је бог благословио, само ти повторити имам да је мој лозунг: венчање и ништа друго.«

Приметити ваља да је нашој иројкињи својствено било брзо говорити, које мало промукле речи њене издаваше као кад у пролеће први пут издалека грми, а будући да предња два зуба није имала, зато није ни чудо да при овој грмљавини из уста њени киша од плувачке на оног следоваше који је био предмет њеног разговора.

Роман се заиста у већем недоумјенију наодио него Херкулес кад је путање бирао; добро је он знао: *ne donna né tela comprar a lume di candea* (жену и платно при свећи не узимај), но стра ако ову прилику пропусти, која је јамачно волшебница у преображеном виду, да нигда неће белог света вадити, приволе га да јој се обећа узети је. Али је наша мома добро испекла оно што Вла каже: чеј ја мун нуј минчун (само што је у руци, то је извесно). Она закте да се Роман завери, и почем ово торжество прође, она за дужност себи припише у овом магновенију као при прстењу један му пољубац дати. При овој нежности њеној наш ирој мал није у несвест пао, мирисом обузет, који јој из усти као тофанска вода куљаше. (Овај пољубац опет није тако несносим као пољубац каквог Јуде издатеља, или каквог назови пријатеља, или жене која мужа на очиглеце вара, или мачке која миша на помиреније зове.) За длаком је остало те се није Роман свога обећања одрекао, и једна мисао да је може бити она, као што смо рекли, волшебница (надежда је од свитака јело) принуди га да за њом из тамнице изиђе.

Напољу су већ коњи приправни били, и наша млада невеста ободри Романа да се ништа не боји, седну на коње (она је онако јашила као наше даме у садашње време) и

упуте се шумом, која је два сата ода од вароши стајала. Почем се неколико удаде, јави наша амазонкиња своје суђенику да су опасност избегли и да слободно отпочивати могу. Она како легне, тако без бриге заспи, али Роман, коме мирис несносни нешто мало досађиваше, морао се на другу страну окренути, и почне копати нос шта ће с њом радити. Јер њу оваку, у овој форми узети, волио би смрт. Да је живота лиши? — но ја трагедије више не пишем. Да моли каквог волшебника да је у другу фигуру претвори? — али код ње није мана само образ, који се може од црног да је бео или румен начинити. Најпосле му падне житије Тезеја на памет, који је такође своју благодетелницу напустио. Истина, он се својој драгој заверио, али колико има начина да се тога опрости! Колико, на пример, људи обештаду другоме помоћ, па баш у највећој нужди почну се извињавати да им је врло жао што реч не могу испунити; колико пути жене (а и људи) обећају тајну чувати, пак се тајна пређе прочује него да нису обећали! Колико најпосле пути млада невеста обећа послушаније своје супругу, ал' чим месец протече, гледи да га под папучу притисне!

Овим, дакле, поткрепљен, наш ирој устане, чита: *vino d'il anno, donne di quindici*, и тако оставивши своју несуђеницу сопственој судбини, у најлепшем маниру олади, не мислећи много оће ли се она моћи бранити или не, као слаба, од разни нападенија која јој се догодити могу.

О, ви које ову повест читате и бисерну сузу при овом тврдом делу пуштате, кћери Амора и Венере, видите ли верност мушку? Она га је ослободила тамнице, а он је оставља да умре од глади, или да цела варош прст на њу пружа. Ја би желио да се стара она песма: »Знаш ли, душо, кад си моја била« лако не заборави. Ову да свака девојка добро наизуст научи пређе него што почне читати романе. —

Но бацимо, љубезни моји читатељи, плачевни взор на бедну нашу Аријадну — како јој буде кад се пробуди и њега код себе не напипа? Но она се утеши мислећи да ће се скоро вратити. Чека пет минута, њега нема, чека сат, њега нема, сунце се роди, њега нема. Шта наопако да не буде? — Она ђипи и почне викати, даље пође и почне викати, на другу страну пође и почне викати, всује, њега нема, ни њега ни коња. Ах, ко ће описати жалост бедне ове жалоснице? Није остало романа, није трагедије остало, ни опере, ни баладе, из које она није речи скупила и својој печали веће уважење дала. Ах! Јадна! Дидо је бар код куће, као краљица, ком је тела руку дати, а особито је удовица била, којој се свашта не замерава; али ова кукавица? Шта јој остаје него викати: *O Zorfi!* и одважним кораком првој бедници следовати? Но најпре науми писмо свом невернику написати, а будући да се њена судбина с Аријадном согласује, узме њен концепт што се код Овидија налази и, аплицирајући га на себе, овако започне:

»Љубезни несуђениче, здравствуј на многаја љета!

Јошт сам на оном месту, и из оног ти предела пишем гди си ме, неверни, оставио. Ја сам најлепше планове правила како ћу те грлити и иберашовати, кад кукавица дође и почне ми чело главе кукати. Тргнем се и потражим твоје руке, нема никога, ах! Жалосна у страу ђипим и отевши скочити, паднем с кревета, и далеко одзив увређеног мога тела одлети. Таки се почнем лупати у прси, како ми је била рашчупана коса, почнем је немилостиво трзати. Ах, сад видим да жене немају право што се туже да и

мужеви често за косе вуку. Колико би ми слађе било када би ме ти за косе вукао него што ја то чиним.

Романе, вичем, трчим тамо и овамо, попнем се на брег, и отевши ти знак дати да ме видиш, скинем пантлику с главе и подигнем на дрво, а ја се почнем по брегу као бундева преврћати! Всује, тебе нема, и како сам се окаменила, зајечи камен од мога терета. — Често се враћам постељи, викајући: притискивали смо те двоје, кревете, дај двоје! — Куд се знам окренути? Могу ли оцу од жалости? Ах, зашто кукавне девојке верују јунаку, зашто момци онако девојке не варају као што девојке њи варају? Сваки час стрепим кад ће ме звер изести. Курјак оштри зубе, а чавке и вроне музику справљају. Ах, дакле, мене неће мати кад умрем лепо накитити, неће бити параде и црвене пантлике? Неће девојке венац носити, неће ми нико читати орацију? То сам ја заслужила? — Но иди, свирепи, пашћеш ти каквом ђаволу у руке, која ће те толико кињити и штипати да ћеш се и куће и кућишта ратосиљати. Онда ћеш јамачно потражити добру агину кћер, и бар можеш рећи: Овде лежи покојна моја несудњеница. Сад су јој на врби кости, Бог да јој душу опрости. Dixi!«

Почем ово писмо сврши и запечати, пође тражити дрво да се обеси. Будући да је врло акуратна била, то се нико неће зачудити да није тако скоро жељи својој сходно наћи могла. Међутим, једнако запеваше и дрва апострофираше, тако да је заиста нико не би од Аријадне разликовао. Случајно падну јој на главу неке жуте капље (какве су то капље биле, остављам механицама на расужденије), и будући да је, као што смо опоменули, имала црвену косу, претвори се овај феномен у злато, и то је онај венац што је Либер отац у звезде преместио. Најпослед се госпоја Судбина, која је ту на Олимпу спавала, пробуди, провири у неглиже кроз пенџер и видећи очајаније ове бедне страдалнице: »Шта је то?« викне. »Зар и ова да ми разбија главу, као што је с Дидом било? Corbleu! Ја више не трпим да се девојке вешају; доста се вешају момцима о раме. Меркур, уведи у протокол да ја желим ову девојку спасену видети. Ја ћу потом потписати, док попијем кафу.«

Сад, љубезни читатељи, и ви које сте ми често виле и але на врат шиљале, миле читателнице, ви ништа праведније не можете зактевати него да вам ја спасеније ове наше пројкиње, као паденије и страданије, представим — али ја вам чест јавити имам да сам већ двадесет први рукописни табак прешао, које је моја граница, и да више писати не смем, јер ви нећете да се пренумерирате кад је књига скупа. Ако сте, дакле, ради и даље читати, то преправите другу форинту за следећу част. — Онима пак који су љубопитни видети шта се даље збило, за утешеније навести имам, нек преставе себи као да им је шнајдер тесну начинио аљину, и да морају поред све псовке и секирања до друге недеље чекати.

(ДОЛАЗИ ДРУГА ЧАСТИЦА)

ЧАСТИЦА ДРУГА

Dum nihil habemus maius, calamo ludimus.

Sed diligenter intuere has naenias;

non semper ea sunt, quae videntur.

Phaedrus

Сузе, љубезне моје читатељке, деле се на сузе које од срца иду, и сузе које од срца не иду. Прве су општег, а последње само женског рода. Сузе које од срца иду опет се деле на сузе које из лукавог срца извиру, и сузе које из чистог срца иду. Даље, на сузе које од жалости проистичу, и на сузе које у презјелној радости постанак свој налазе. Говори се да човек од суза нема ништа благороднијег; но и то је познато да се ничим толико не тргује као са сузама. Тако, на пример, кад жена за мртвим мужем уче и лелече, јошт и на гроб његов као мртва пада, шта је ту друго него шпекулација за удадбу? Кад жена пред мужем плаче, и са сузама своју невиност потврђује, шта је то него трговина невиности под барјаком суза? — Има и такви суза које онда истом извиру кад највећа пакост или љутина срцем човека овлада, или кад жена не може мужа по вољи за косе да очепи; даље, кад жена код постеље болесног свог супруга цвили, и проче; ове се сузе зову: сузе крокодилске. — Напоследак има јошт много струка суза које се на овој малој грудвици земље виђају, и које у наш ред не принадлеже. Тако, на пример, често примечавамо да девојке за изгубљеном керицом марамом исплакране очи бришу, а то највише из узрока да покажу како су милостива срца. Много пута овакове које за кером сузе проливају при најужаснијем прикљученију показују се тврде и нечувствителне. Но и овде, љубезне моје читатељке, нека вас извини нежни вашег тела состав; због чега се тако плашите да при највећој другога нужди на чувство и чувствителност заборављате.

Ка којој су класи принадлежале сузе агине кћери, нека моје читатељке определе. Доста да би свака њојзи подобно, а може бити јошт већма плакала кад би таквим начином будуштег мужа изгубила. У највећој њеној нужди, коју је сад први пут као при првој просидби искусила, она би се јамачно бедног свог живота лишила да није, као што смо видели, Судбина у протокол ставити дала да мора избављена бити; друго: да није и њој самој било жао да тако млада и зелена (ово је само општи начин говора, иначе је она била увенуто-жућкаста) у земљи труне. Она дакле, почем се увери да Роман не долази, и да јој никакве надежде да ће се икад вратити не даје, остави место жалости и печали своје, не могући га више мачијим својим очима гледати, и у очајанију пође шумом, нимало не мотрећи на судбину бедне сукње своје, која у непрестаном са трњем борењу знатне частице своје централне масе у плен остављати принуђена бејаше. Птице су лепо певале, али би она волела и псовку од Романа уместо њих слушати, и цео тај прекрасни предел није друго за њу био него пространост ишаране лепезе, гди се свакојаки увеселителни предмети налазе, но који се, на жалост, опипати не дају.

Ходећи тако по њојзи непознатом пределу, и шибљем мерећи табарку тела свога, за увидети колико је од жалости спала, наједанпут опази једно сушчество које ми гимнософистом називамо. — »Шта је то гимнософиста?« —

Гимнософисте јесу индијски философи, који у најстрожијем смислу асцетично живећи к моралном определенију теже. Ја видим да толкујући моју материју оним учитељма подражавам који нам једну ствар на сто начина излажу, и при сваком начину »разумете ли?« вичу; па кад смо сто пута исту реч »разумете ли?« чули, онда тек примечавамо да нисмо ништа разумели. — Асцетично живити значи кротко, благоговејно, човекољубиво, једном речју: добродетелно живити. »Пак шта нисте таки спочетка казали српски, него сте узели египатски говорити?« Има и такви на свету људи који непрестано теже да се горе пењу, не сматрајући што им из Тог узрока понајвише горе иде. Зато ови по правилу ретко и иду, но понајвише седе и седећи

гледају како им главе седе. К овим и ја припадљим, желећи прво читатељма моје високоученије (неки мисле: учен-није) показати, а второ, папир навалице трошећи ситна трошка себи прибавити.

Како су гимнософисти одевени, то моји читатељи знају, а за читатељке је и боље да не знаду. Онима пак које су на свашта љубопитне, пријатељски советујем да се не усуде никога запитати док се гођ не удаду, иначе — ја перем моје руке. Браду је, наравно, имао, јер кад наши садашњи младићи сила на браду и бркове држе, зашто не би он као философ то исто право имао, особито што од стотину младића деведесет и девет мисле да брада и памет равномерно расту. — У руци је имао штап подобан мотовилу, КОЈИ му место штаке служаше.

Сад питам моје читатељке шта би оне радиле кад би им овако стран човек у непознатој пустињи искрснуо?

»Ја би се уплашила«.

»Ја ба вриснула«.

»Ја би побегла«.

Како вам је год воља, плашите се, вриштите, бегајте; али агина кћи нит' се уплашила, нит' је врискала, нит је побегла, јер је она врло просто, и то следећим начином аргументирала: онај који се поплаши, мора једанпут к себи доћи; онај који вришти, мора и ућутати; а онај који бега, може бити уваћен. Је ли пробитачније, дакле, оно чинити што би ви на балу или у каквом друштву само од неке моде чиниле, или боље непознатом човеку прићи и од њега помоћ искати? — Она заиста врисне, али не у намерењу да бега, но даје боље чује. На које гимнософиста приближи се, и мерећи је од главе до пете, вопроси шта она у овој пустињи тражи? — Ах, — (врисне сирота, и сузе јој потоком низ образе потеку) ја сам несрећна агина кћи. —

Немојте ми замерити, љубезне читатељке, што вам не казујем како јој је име, јер је она таково име имала које врло ружно нашим ушима звони. Чимпеприч, гледајте, молим вас, какво је то име, како год наше: Манда, Алка, Кумрија, Анђуша, Јека, — како је лепше Заида, Зораида, Зулема, Фатима, Аделаида, Љубица, Филипа, Софица, Драгиња. — Чимпеприч, »хи, хи, хи! ја би баш зафалила мом куму на таквом имену.« »Ала би се ја једила!« Јошт смо ми срећни, господичне, што се знамо помоћи. Тако нашу Ђулу зовемо ми Јули, или Жили; Мару Мари, Мими и проче; ал' кукавна Чимпеприч? Она је волила да јој један зуб изваде, нежел' да је правим именом вичу, И тако у овој ревности толико је успела да јој је само јошт пет (у којима се неколико достопамјатни развалина наођаше) остало. — За предупредити, дакле, у будуште подобне незгоде, надам се да ћу женском полу услугу учинити што сам наумио овде ставити кључ којим се овако, па и најружније име полепшати може. Манда, дакле, нека се по моди каже Мендин; — Сара, Сирен; — Наста, Нерина; — Перса, Исидора или Сида; — Макра, Мигрен; — Пела, Бианка; — Рокса, Розмарин; — Фема, Филипс или Филида; — Алка, Луиз; — Пулхерија, Пулхрин (ово је од латинског pulchra, лепа); Илинка, Илиада; — Савка или Савета, Серена; — Ана, Жанет; — Агница, Агнес; — Јека, Јунона (ово је била богиња); — Кумрија, Крумелин; — Пауна, Паулин — и тако даље,

по овом се кључу могу сва имена која су ружна, или, боље, која се чине ружна, поправити и полепшати.

Чимпеприч, дакле (јер се ово име, као упркос, улепшати не даје) исповеди сву своју жалостиву повест нашем гимнософисти, представљајући неверност и неблагодарност Романову, и као на нос придевајући му да су момци сви такови да је свака девојка луда која се за њима поводи, да би она, кад би власт имала, другу уредбу за овакове учинила, и проче. Најпосле замоли свог непознатог пријатеља да јој помогне из ове њој непознате шуме изићи и свом родитељу вратити се, за које му она вечиту благодарност после своје смрти оставити обећаваше.

Гимнософиста у мисли упуштен, сва ова њена комплиментирања само једним умом слушаше. Он мераше нашу Дулчинеу час Бифоновим, час математичним очима, и по дугом оваковом испитивању и мерењу запита је би ли се она удала. »Ах«, одговори бедна ова огорчена, »то је од деветнајст година овамо моја најтоплија жеља; али ја сам у мојој првој љубови тако несрећна била, неверство мога љубимца — за кога би ја полак тела мога радо жртвовала, и с другом половином совршено задовољна била — тако ме је поразило, да су моја чувства сасвим оладнила, и да је мени сада свеједно или ја за венчавање чула или за турски дугачки чибук.«

Гимнософиста: Мени је врло жао што сте тако тврдо себи представили девовати; иначе ја сам мислио за мене вас испросити.

Чимперич: А зар ви нисте ожењени?

Гимнософиста: Наши закони забрањују нам донде женити се докле гођ не постигнемо оно на шта смо заклетву положили.

Чимпеприч: Смем ли питати које су тачке заклетве ваше? Ја умем тајну хранити.

Гимнософиста: Како гођ што не могу сви људи под један шешир ући, тако не могу сви ни једнаки мисли бити. Ми смо филозофи, и будући да филозофи оно само испитују што се не може пронаћи, зато су на различите секте подељени, оставивши нами камен мудрости истраживати, који је већ у нашим рукама. Ви видите какво је наше одело, показујући на највиспренији дар неба, али утолико је богатија наша ревност и љубов к добродетељи и истини. Вама је познато како се Калан пред Александром Великим живота лишио; он је био од нашег реда, и цео узрок његова самоубиства био је што се паштио што скорије у такво сушество прећи које је способније себи додобродетељ присојузити.

Чимпеприч: Ах, то ја врло почитујем.

Гимнософиста: Ви ћете прилику имати стотину удивленија достојњејши случајева видети како гдикоји од гимнософиста на усшиљеном каквом столпу с капом у руци на једној нози по осам дана непрестано стоје, како други на глави стојећи затворене очи чувају. Једни с прекрштенима рукама усиљавају се мртваца представљати, други упражњавају се очима нигда не трепћати, гдикоји најпосле кроз руке или ноге, или

другу какову част тела дају трње провлачити, и проче, а то све само добродетељи и истине ради, која је једино благо и блаженство, и једна срећа на земљи живећи људи.

»Почитајем г. гимнософист (овако почне на то Чимпеприч у највећем срца движенју говорити), Ваша ова система тако ми се душе моје, која само за добродетелију чезне, коснула да ја, премда сам дојако увек постојана била — и саму непоколебиму реч моју погазити готова јесам; зато, дакле, почитајем г. гимнософист, ако је отоичашња ваша к мени. у призренију брака, понуда на истини основана, ја драговољно из једне токмо к добродетељи љубови пристајем. Ево инди моја рука, која јошт на мушким прсима почивала није. Ја вам је чистосрдечно (ако не сердечно чисто) дајем, и желим не само капу на главу метнути, него и покорност, коју ми жене мужевма радо одајемо, или коју би требало да радо одајемо, у пуној мери засведочити«. — Тко [се] неће тронути на овакову беседу? Гимнософист је увати за руку и без оклевања потврде уговор, које код нас брачни контракт зову, и који се код гимнософиста сасвим чудновато прави. — —

Ми, дакле, нашој Чимпеприч честитамо и радујемо се да је и она постала млада госпоја. »Млада госпоја? Господин списатељ, ми молимо, и ви се можете оженити, и зар би желили да ваша госпоја буде млада госпоја?« — Него? Стара госпоја? »Та не то, ја друго овде разумем; ја мислим што се карактера тиче, мој је супруг само нотарош, пак би видила ко ме не би звао милостивом госпојом.«

Без препирања, љубезни читатељи, врло је велико недоумјеније како је пробитачније једну госпоју звати, милостивом госпојом или младом госпојом. Оба две ове титуле имају толико рђави колико добри страна. Јер се врло и лако и често може догодити да је милостива госпоја таква која ником не само нигда у животу свом ништа није уделила, но која се јошт радује несрећи ближњега; може се догодити да је она, коју младом госпојом зове, била негда матора девојка; а воопшче вкус је код наши дама у овом тако чудноват да се никакво правило тврдо поставити не може. Реците, на пример, оној коју милостивом госпојом титулирате да није млада, пак ћете видети како ће вам бити; а запитајте ону коју госпојом младом зовете жели ли милостивом госпојом називати се, пак ћете чути шта ће вам одговорити. Сама реч »жели ли« какве нове и нове мисли порађа! Жели ли? Какво је то питање? Тко је тај који ништа не жели? — »Ја би желила чешаљ с дијамантима; ја би аљину као што се у Паризу носи; а ја да највише на балу играм; а ја би опет желила да се онај у мене заљуби кога ја ођу«. Верујем, господичне, лепа је ствар желити. Кад би жеље коњи били, ко би ишао пешке? каже једна пословица. Знате л' шта би ја желио? »Ах, то ће штогођ ново бити. Жеље списатеља морају бити увек чрезвичајне. Кажите, молим, шта управо желите?« Сваком лонцу заклопац; премда има и такви жена које, не сматрајући што нигда уста не заклапљу, опет желе мужа вечно заклопити. — Но да дођемо к нашој Чимпеприч. Она је тако смерна и философским духом била тронута да језа свеједно држала или је младом или милостивом госпојом називали. Штавише, она је, као и многе друге, тако за капом чезнула да није нимало марила макар је само госпођом Чимпеприч или госпођом гимнософистицом без сваког предиката звали; — што млоги на овом белом свету, како мушки, тако и женске, жели титулу од имати, на пример, господин од Поповић, или госпоја од Прелић, то она овако толковаше: што такви сами признају да нису ништа заслужили, но све што имају од првог, који се звао Поповић или Прелић, наследили јесу. Она, дакле, све ове сујете презре, и без сваког вожделенија с

гимнософистом под руку к његовом обиталишту упути се. Добро треба упамтити да је она њега под руку водила, а не он њу, које само зато овде наводим да наше девојке и жене, које моди следујући то исто чине, знаду откуда је ова учтивост произишла. — Код куће нашег гимнософисте дочекају ји његови самисленици у пуној униформи, и разумевши намеру наше Чимпеприч, с највећим торжеством младенце венчаду, после ког таково је страшно весеље следовало да су њи осморица с разбијеним главама кући отишли. И овај је може бити обичај од Египћана на нас прешао да ретко која свадба бива гди се главе не лупају. Као да су главе бундеве! —

Сад, љубезни моји читатељи, пошто смо добру агину кћер усрећену видели, мислим да је време оставити је њеној радости, која сведоџбе не тражи, и к нашем скоро заборављеном Роману вратити се. Овај јунак, видећи себе не само тамнице, него и љубовног предмета избављена, одио је са својом Розинантом тихо, дубоко у мисли удубљен куд је пошао и које је определеније пута његовог. Истина, мало се касно сетио размишљавати о намеренију и претпријатију путовања свога; али кад многи цео живот свој без определенија проводе, кад се многи без определенија и без расужденија жене, кад се најпосле многе књиге без определенија пишу, можемо ли нашем Роману као неискусном младићу замерити што се тек у Египту сетио размишљавати куда иде? — »Куда?« — Златна реч; она једна има више филозофије нежел' читаве свеске гдикоји књига. — Ову сваки човек са собом да носи, и при сваком делу, при сваком помислу нека рекне: Куда? Пак ћеду у животу човеческом ређе чувене бити оне речи: Еј, моје луде главе; гди ми је онда ова памет. Протрчидер још једанпут, зече, — и проче, и проче.

Куда, возрази сад Роман, ком је и трбу нешто досађивати почео. У Египту, међу непознатим људма, без леба, без новаца, без кума, без пријатеља. На коју гођ страну погледи, све је страном и њему непознато. Он у овом магновенију заборави и на Бурјама и на волшебнице; ништа друго радио није него »куда« викао, и ништа друго чуо није него планинама јечећи одзив: куда? — Тако често младић који је двадесет и више година у скитању и левентању, без учења и без радње провео, при наступању брижни безновчани година, од бивши своји пријатеља остављен, сваке могуће помоћи лишен, тавним гласом вопија: куда? Тако девојка која је благе своје матере совете презирала, и само својој провидљивој памети следовала, при појаву убитачног за њу знака, виче: куд ћу сад жалосна! — Овде ми на памет пада наш покојни отац, који би ми увек кад му се моји поступци не би допадали, говорио: »Еј, мој синко, доћи ће памет, али неће наћи главу.« Читатељи, добро упамтите ово изреченије. Колико је њи било којима је дошла памет, али доцне, јер није нашла главу.

Романа је горње размишленије тако опечалило и погрузило, он таково незадовољство о свом стању у души својој осети, да је као мртав на своју Розинанту преваливши се — заспао, и с највећим очајанијем ркати почео. — Ја сам увек тог мненија био, и сваком који се о том сумња, алегорическе књиге за сведоџбу дајем да човек са својом судбином незадовољан понајвише о оном сања о чем је пре тога будан мислио. Тако и Роман, чим очи сведе, примети једног духа који га за косе очепи и у једну звезду однесе, гди по вечноцветућеј ливади сенке покојни магараца обитавају. — У земљу магараца? — лепа прилика за размишленије, особито ако с њима симпатизирамо, но будући да је десна част карактера Романовог било оно што ми зовемо љубопитством, особито у сну, зато пође редом ова прстодушна животна мерећи, и дивећи се како

свако од њи с оклопљеним ушима задовољно код своје травчице стоји, нит' се брине како ће оде правити, нити гди се злато наоди, нити пак како ће трокатне куће зидати. Роман ублажаваше судбину ови животиња, но кад даље прогледи, опази мазгу Валамову и магарца Муамедовог гди се са Санхо Панзиним живинчетом тако страшно у дишпут пустили, како гођ наши јурати при изобилију вина кад какав вопрос размршују. Он љубопитан будући, докучити шта ова три јошт за живота свог славна магарца — расправљају, приближи им се и ту чује гди магарац Валамов сљедујућим начином говише година у скитању и левентању, без учења и без радње провео, при наступању брижни безновчани година, од бивши своји пријатеља остављен, сваке могућне помоћи лишен, тавним гласом вопија: куда? Тако девојка која је благе своје матере совете презирала, и само својој провидљивој памети следовала, при појаву убитачног за њу знака, виче: куд ћу сад жалосна! — Овде ми на помет пада наш покојни отац, који би ми увек кад му се моји поступци не би допадали, говорио: »Еј, мој синко, доћи ће помет, али неће наћи главу.« Читатељи, добро упамтите ово изреченије. Колико је њи било којима је дошла помет, али доцне, јер није нашла главу.

Романа је горње размишленије тако опечалило и погрузило, он таково незадовољство о свом стању у души својој осети, да је као мртав на своју Розинанту преваливши се — заспао, и с највећим очајанијем ркати почео. — Ја сам увек тог мненија био, и сваком који се о том сумња, алегорическе књиге за сведоџбу дајем да човек са својом судбином незадовољан понајвише о оном сања о чем је пре тога будан мислио. Тако и Роман, чим очи сведе, примети једног духа који га за косе очепи и у једну звезду однесе, гди по вечноцветућеј ливади сенке покојни магараца обитавају. — У земљу магараца? — лепа прилика за размишленије, особито ако с њима симпатизирамо, но будући да је десна част карактера Романовог било оно што ми зовемо љубопитством, особито у сну, зато пође редом ова пристодушна животна мерећи, и дивећи се како свако од њи с оклопљеним ушима задовољно код своје травчице стоји, нит' се брине како ће оде правити, нити гди се злато наоди, нити пак како ће трокатне куће зидати. Роман ублажаваше судбину ови животиња, но кад даље прогледи, опази мазгу Валамову и магарца Муамедовог гди се са Санхо Панзиним живинчетом тако страшно у дишпут пустили, како гођ наши јурати при изобилију вина кад какав вопрос размршују. Он љубопитан будући, докучити шта ова три јошт за живота свог славна магарца — расправљају, приближи им се и ту чује гди магарац Валамов сљедујућим начином говораше: »Тако ми моји ушију, браћо, ништа није горе него кад човек на природу заборавља и против свог определенија чини. Да сам ја као остала моја браћа воду у путуњи вукао, или цакове носио, или стадо пастирски чувао, трипут би боље прошао него што сам прошао; али мени се почест учини да будем филозоф, да видим оно што моја браћа не виде, да видим ђавола. При свој мојој филозофији морао сам опет магарац остати, то јест морао сам се соразмерно нашеј магарећој природи уплашити; али мој господар, који је на мојим леђима седио, помисли да сам се ућудио, па ти лати батину, те ми три ребра сломије. Ето ти господства, рекнем сам себи, ајде, буди бољи од други, упињи се да се разумнији покажеш, и немој се издавати да си магарац, него да си нешто паметније«. — Носитељ Муамедов сад привати беседу: »Вала кардаш, ми смо једнаке среће. Обојица смо господу служили, пак како смо се узвисили, тако смо и прошли. Једанпут падне мојем господару на помет да у месец иде, и будући да се сам попети није могао, то сам га морао ја носити. Тако обично велика господа планове праве које кукавне слуге у дејство привести имају, пак ако добро посао испадне, то се господар слави, ако ли пак не, слуге су криве зашто се нису

боље владали. Ја вам, браћо, нигда на свету за љубопитством марио нисам, него сам се управо онако владао као многи људи на свету, који само свој трбу надгледају, нити се брину како се звезде окрећу, нит' какви се животиња у сунцу наоди. Да и ја и ови поштени људи право имамо, мислим да вам не треба спомињати; чули сте јучер разговор наши господара како је неки филозоф дисертацију у шест части издао, да стари Римљани нису стакла имали, нити су могли имати, и баш кад је књига из печатње изишла. нађе се у новооткопаној вароши Помпеји млоштво стаклени окна и другог посуђа.«

(Магарац Валамов: »Ха, ха, ха!« Више магараца: »Иха! ха!«)

»Али ви знате, браћо, да је наше жребије ићи — не куд оћемо, него куд нас терају. Кад у месец стигнемо, мој принципал отиде месечном краљу на визиту, а ја останем пред шталом, и ето ти са сви страна навале сад месечни магарци, преко и уздуж мерећи ме и чудећи се величини моји ушију. Ја се пустим с њима у разговор и замало се тако упознам да ме сви за свог пријатеља прогласе и на мене навале да им за спомен моје уши оставим, на које ја магарац од магараца тим више соизволим што сам довољно уверен био да су моје уши и тако сваком човеку кост у грлу. Сад погледајте моје памети, канда код људи нема такви ушију, носова и други телесни частица којим би се и ми магарци смејати могли, и као да се разум и памет по количини ушију мери! — Доста, ја дам себи одсећи уши, и тек сад приметим каква је лудост кад земљедеља завиди војнику, овај трговцу, трговац художнику, једним словом, кад човек није са својом судбином задовољан. Истина, неки стихотворац учини ми почест и на то ми једну оду начини, али колико ода има по свету које нису ништа друго него подсмеј и сатира на славимог мецената!«

»Хм!« (рекне магарац Санхо Панзин) »међер ја сам од вас свију најбоље прошао, али ја и нисам као ви господу служио. Мој је госа био поштен сељанин, који је о мени као и о себи бригу водио, на моје уши тако исто пазио као и на своје.« —

Усред ове Санхо Панзиног живинчета беседе ступи магарац Буриданов. Намрштено чело и оклопљене уши довољно показивау да је он од филозофног реда. »Чујте« — рекне он — »математични онај проблем због којег сам од глади цркао већ је разрешен«. — »Ти си магарац«, одговори му Санхо Панзино магаре. »Код два пласта сена цркао си од глади, јер си с твојом филозофијом памет изгубио. Али тако је кад магарац оће да се плете у ствари које за њега нису. Бестрага са свом филозофијом! Пласт сена боље доликује магарцу него да зна дишпутирати као Аристотелес. Иако ме и мрзи мислити и мудровати, опет вам кажем, браћо, да ништа бољег на свету не има од задовољства. Оклопиш уши, пак лепо грискаш твоју твравчицу или сламу, а свет и судбину остављаш нека оди као што су богови уредили.«

»О, блажено, преблажено створење!« возопи Роман, и утом се пробуди. Тко неће веровати да је горе описани сан на њега особито дејствовао? Он две науке отуда извуче; — прво, да треба са својим стањем задовољан бити, друго, да човек никада за оним не тежи на што није од природе одарен. То јест да се не труди бити списатељем кога су музе у гњеву јарости своје пољубиле; да не жели бити витез ком барут у нос удара; да не чезне возити се на каруца и име гавалера носити кад му је лака кеса; и да не жали што није онај или онај, и на оном месту, кад му је већ пресуђено тамо остати

гди се нашао. Није ли један мађарског језика учитељ сочинитељу ове повести завидио што је при дијети био и прилику имао свакојаки мамуза видити? — Романа ова аналогија тако укрепи да он тврдо закључи нигда више у животу не печалити се; сотим више што је добро знао: *Centio ore di fastidio non pagano un quatrino di debito* (сто часова брига не могу платити ни једну крајцару дуга). Он се искашље добро, пак певајући (о Краљевићу Марку и Муси Кесеџији) упути се даље на својој Розинанти.

Ја би могао нашу о Роману повест с мојом познатом течношћу продужити кад не би предварително уверен био да од веће части такове читатеље бројим, који на точност сила полажу, и који следом исте точности о поменутих магарцима достаточније известије имати желе. Истина, ја добро знам какво бреме на уска моја рамена полажем. Знам какав је терет магарца једног достаточније описати, и ако једнакост карактера нешто мало и одлакшања прави, то опет ово родословије или генеалогичка (познато је да магарци много на брак с леве руке држе, који изображени Немци *die Ehe zur linken Hand* зову), ово пак многе друге незгоде толико калабалука праве да је биографију једног магарца тако исто трудно написати као гођ меру љубови једне жене која је четири мужа променила. Међутим да не помисли тко да ми, житија славни магараца пишући, оригинално пишемо. Шта може код магарца бити оригинално? Но како гођ што се онај магарац лавовом кожом увио, тако и ми с туђима мислима враније перо наше увивши, врину с туђим перјем представљамо.

»Г. сочинитељ, преводитељ или преписатељ, шта ли сте, ја видим, ви сте добро упамтили ову Доситејеву басну о сикири. Кад је што добро или лепо, ви кажете ја, а кад се о магарцима ради, ви узимате титулу ми, као да желите више другога имати.«

Љубезни читатељи, ако сте ме икада без узрока осудили, то баш овде невино страдам. — Познато је да списатељи, особито журналисте, како и најмање о себи говоре, тако са числом ми почињу, као: »Ми божију милостију зецови«, пак зашто и ја, који од петнајсте моје године једнако пишем, и папиропродавателма, књиге издавајући, продају чиним, не би ту радост имао да и мене бар једанпут у животу моме ми назовем. Колико сам пути у кућу мога Глише чизмара одлазио, и при сваком питању: Је ли код куће мајстор Глиша? одговорила би његова жена: »Нису«, то јест мајстор Глиша нису код куће. А шта вели мајстор Глиша? Кад га гођ на улици видим, ја му се увек јавим: помози бог, мајстор-Глишо! А он мени »слуге«, то јест ми, мајстор Глиша, јесмо слуге.

Но време је да дођемо к предмету нашег писања. — Први је дакле био:

Магарац Валамов, колико знам, један од свију старог и новог завета магараца који је говорити умео. Истина, по сведоџби Тита Ливија, имао је и Рим ту срећу да му во предвозвестителним тоном повиче: *Roma cave!* (Чувајте се, Римљани!), но будући је овај био во, зато поменуто положеније да је један само магарац Валамов говорио, непоколебимо остаје.

Је ли пак он, као магарац, заиста говорити могао, следоваће награда за оне који труда себи дали буду о том особито разглаголствовати. Само једно примечаније овде навести имам, да онај који жели касателни проблем размршавати мора с чудословјем

узнати се; јер ако је дивно да магарац физично говори, то је сасвим наравно да морални магарац нигда ћутати не може. —

Други је био:

Магарац Муамедов, који је, као што знамо, у месец путовао. Ја сам уверен да моји читатељи нестрпељиво очекују да им ово путовање опишем; но будући да је Муамед главну персону на овом путу водио, зато сам намислио скорим временом издати нову једну књигу, која ће се звати: *Дневник Муамедов, приликом његовог путовања у месец*. Ја обично кад књиге пишем, прву бригу водим за лепо име; друго, да ми објављеније добро испадне; а за даље како буде. Међутим, будући да је исти магарац, кад је описаније Хершела о месецу у *Народном листу* читао, с највећим иа, иа, иа! своје негодованије изразио, зато да наведем овде укратко неке памјатодостојности које је он мимогред приметио, и за које би гриота било, пређе нежел' што би горепоменућа књига била, свету ји не соопштити.

»Молим, г. сочинитељ! Не би ли нам штогођ о моди, на пример о капама или шеширма како се у месецу носе, проповедити знали?«

Јо, госпоже, у месецу се не носе капе, ни шешири, ни цветови на глави.

»Шта наопако, да како изгледају жене?«

Тамо су највеће жене од три стопе.

»Хи, хи, хи! ту знам да штикле страдају.«

Ни најмање, госпоже, јер месечне жене не носе ципеле.

»Забога, какве су то жене?«

Оне су сасвим необичне жене, јер, прво и прво, ништа не говоре. —

»Ах, сироте, ваљда немају језика?«

»Молим, г. списатељ, ако је могућно да им од моје жене само четврту част језика пошљем, пак ће свима женама у месецу бити доста!«

Воопшче, љубезни читатељи, ми врло неправо имамо нашим женама пребацивајући што много говоре. Доктор Андрејев је први оштроумно приметио да је то исто много говорење наши девојака и жена за њи, као и за нас саме, нужно и спасително. Промотримо само да ми по цео дан движеније, које је за тело тако нужно, правимо, гди напротив жене, у соби седећи, не само што би желудац покварила и с тим болест на себе навукле, но учмањем овим и лепоти би својој, коју ми тражимо и уважавамо, велики уштрб нанеле. Много говорење пак, којим се њиов језик воденичном камену подобно окреће, причињава кругодвиженије крви, и с тим замењује оно што ми одећи прибављамо, и без којег би се ослабити морале. Истина, наш стари рукопис каже беседа долази од беса, будући да се често и бес с беседом дружи, и мужа до беса

доводи, који је пређе при беседи »бре, седи« говорио; даље, да уста долазе од уставити, као да је нужно уста заустављати. Но наше жене тек онда уста своја чувају кад нужду виде од мужевљеве песнице сачувати ји.

Сад опет ајдмо к повести.

»Али баш ништа жене у месецу не говоре?«

Само онда, госпоже, кад имају какву тајну на срцу.

»Тајну? Ја моју тајну ником не казујем.«

Верујем, госпоже, колико мање туђе тајне храните, толико дубље сопствене раните. Тог су мненија и месечне жене. Али мужеви у месецу имају лека да тајне своји жена и преко њиове воље докуче.

»Молим, г. сочинитељ, би ли се могао тај лек докучити?«

»Шта ће ти лек? Зар си ти доктор? Господин списатељ, немојте му казивати; тако ме непрестано мучи са својим лекарним књигама; све оће да се плеће у оно што му није посао.«

Али овим средством не само жена него и људи тајне могу се докучити.

»Ја би желила какво средство којим само мушке тајне на свет изилазе.«

Средство, дакле, којим се тајне откривају није жабији језик, као што је Демокрит својим благоразумним Абдеритима препоручивао, но нека трава која у месецу расте и сваке седме године на земљу пада. Ову траву треба ситно исећи, и оном од кога желимо тајну докучити, под пазу с леве стране метнути, и потом му добро у очи гледати, које ће сву тајну срца чистим гласом издати.

»Како изгледа та трава?«

Она је на подобије троскота, и будући да сваке седме године луна, то јест месец царствује, зато наш троскот добија исте године пророческу силу, којим се све тајне иследити могу. Ја ово само зато наводим будући да су многи мужеви тако деликатни да своје жене без најмањег повода, само зато што мисле да је онако као што се њима чини, до голе душе муче и често ји до очајанија доводе. Браћо читатељи, нама не треба чудновате траве да нам се трагови изнађу; и опет се ни најмање на то не обзиремо, него узимамо себи неко право, као да смо ми само за свет, или боље свет за нас, пак и жене само за нас, нешто мање од нас, а не тако исто божије створење као и ми, а може бити каткад и паметније од нас. Узмите, дакле, препоручену месечну траву, и ако се никаква тајна од ваши супруга не појави. ако иначе немате совршеног узрока подозревати, оставите се кињења и преговарања, будите истинити мужеви и научите се једанпут да је прави чувар жене невиност њена и разум, без који ваше подозревање и чангризање ништа не помаже.

»Г. ферфасер, ја сам много пута слушала да сте ви врло учтиви кад сте у друштву са женским персонама; но опет гледајући како жаоке пера вашег на нас без сваког штедења пуштате, нисам нипошто веровати могла и увек сам тврдо држала да ни једна женска неће унапредак дела ваша читати, нити за вас поћи; сада пак видим да сте ви један особити човек, кад нам мужеве карате: и тако — можете се оженити.«

Верујем. Међутим, уколико ова госпожа право има, тек ће се онда показати кад моја биографија опстојателно издана буде. Што се пак читатељки и читања тиче, познато је да и такви жена на свету има које не знаду читати, па опет другдаш по цео дан по кући читаду.

Чули смо, дакле, да месечне жене ништ' не говоре, или врло ретко, да су врло малене; сад долази јошт знати да њиова лична боја није као код нас бела нит' румена —

»Шта, шта?« — него отворено плаветна, онако као што небо, кад је ведро, видимо.

»Хи, хи хи! То мора лепо издавати!«

»Још кад пођу у визиту.«

»И кад се ауфпуцују, хи, хи хи! А какве су по снаги?«

Угасито зелене, госпоже, управо овакове као што је виклер господичне Сирене. (Сирена сакрива очи.)

»Тешко њима. знам да се ни пет у години не удају.«

Зашто, госпоже?

»Не кажете ли сами да су ружне?«

Ружне? То ја нисам рекао.

»Та да су плаветне.«

Пак зато, госпоже, има врло леви плаветни и зелени дама у месецу, тако леви као што су код нас најбеље госпоје и девојке.

»Овај аутор као окреће да смо ми Абдерите, а он неки Демокрит,« (:чује се глас рецензента, који нам совршено даје познати да је *Абдерите* читао).

»Али молим, г. списатељ, и ја би нешто запитала,« — — »Не, нека, ја ћу само једну. Г. ферфасер, у месецу ваљда нема белила ни руменила?«

Нема, фрајлице, но женске место тог употребљавају плаветнила и зеленила.

»У! То мора гадно стајати?«

А зар белило лепо стоји? Но шта је ова господична хотела чути?

»Ја сам хотела питати како се у месецу венчавају, какав дају привез, какав им је цвет.«

Опростите, господична, тамо толико држе на брак колико ми на аљине, то јест у месецу се само дотле у браку живи док је мужу или жени по вољи, а како им се не свиди, они се раставе, и на овај случај муж мора узети девојку, а жена младожењу.

Госпожа Мигрен: »То је земља!«

»Молим, г. списатељ, је ли жена обвезана једног мужа имати, или — та ви ме разумете.«

О, што се тога тиче, госпоже, ту је уређено да жена може толико мужева имати колико јој је воља, тим више јер тамо није обичај кувати.

»То је најлепше кад човек добре слушкиње има.«

О, не госпођо, тамо су и слушкиње госпође, то јест слушкиње се толико брину као и госпође, јер тамо се кокошке и патке саме пеку и једва чекају да и тко једе.

»Ја сам чула да се већ нека машина изнашла на којој се може у месец ићи.«

»Г. списатељ, ви рекосте мало пређе да у месецу нико не кува; дакле шта раде слушкиње?«

Тамо нема слушкиња, госпоже.

»Пак како се разлика на балу прави?«

У месецу је обичај да жена колико мању ногу има, толико веће преимућство добија.

(Господична Илијада куцка вр'ом своје ципеле о земљу, да се види како јој је малено стопало.)

»Ја би баш радо у месец ишла да видим како се ти мужеви с многим женама слажу.«

Госпожа је хтела казати како се жене с многим мужевма слажу. Но ја сам заборавио на предмет моје повести, сирјеч на магарца Муамедовог. Зато овде попуштавам да ћу ово описатије другом приликом, кад сирјеч особито објавленије издам и цену повисим, продужити, а сад придодајем да је исти овај знатан магарац који је Муамеда у месец носио тако беславно умро као и многи људи на свету; и из овог поучавамо се да никад не ваља пре смрти говорити: срећан сам, или славан сам, или ништа ми не недостаје.

Магарац Санхо Панзин јест трећи предмет наше историје. Који је год *Дон Кишота* читао, знам да га добро познаје, а тко није читао, нека се стиди што га није читао, и Србљи нека се сраме што га на свом језику немају, како њега тако и Лесажови, Штернови, Виландови и многи други сочиненија. — Особито је примечанија достојно

што је међу касателним магарцем и његовим господаром тесна нека симпатија царствовала, које овде само тога ради наводим да потврдим систему они филозофа који се тврдо надају, после смрти своје, до вола или до магарца стићи.

»Молим, г. ауктор, каква је то система? Ја сам велики љубитељ система.«

И ја, али само на папиру. Овај је систем математичког психолога, или метенсоматолога, који сасвим озбиљски утврђују да душа после наше смрти из једног тела у друго, и до сами животиња прелази, док се грехова не очисти. Ко може посумњати да овакови филозофи по својој смрти у магарца не прелазе?—

Буриданов магарац јест само идеални магарац, премда гди који са свом силом душе доказивати паште се да су у Буридана уши биле веће нежел' обично код људи. Овај филозоф представио је себи једног магарца, или, школски говорећи, преобратио је своје сушество у магарца, између два пласта сена стојећа, и био је тврдо уверен да овакав магарац не би ни од једног ни од другог пласта јео, него би скапао од глади, будући да оба ова пласта равном силом к јелу вуку. »Шта је то?« То је жениалитет. Мати која сина свог по школама одећа три године видела није једва чека да јој кући дође. Ето ти јој ђака, сав разбарушен и подивљачен, као да је из шуме дошао. Мати трчи да га загрли, но он је тура од себе, тражећи столицу, и руком од наука претоварену главу, да не падне, подупирући. Мати му се тешка да му, није што зло. Она га час једно, час друго запиткује, но он ћути, и ако јој што одговори, то је набрецити и сурово. Најпосле каже матери да њему није до њеног бапског разговора, јер он мора мислити. »Еј, тешко си га мени (мисли у себи мати), али, ајде, мој је син филозоф.« Со тим узима преслицу и преде. Учени син час пружи једну ногу, час другу, час треје руком чело, час баруси косу. »Мамо, шта радиш ти?« Предем мајки. »Ти не предеш, ти само мислиш да предеш.« Ја мислим мајки да си ти луд. »Да, да, ти само мислиш. Овај је свет идеализмус.« Со тим устаје и ода по соби што брже може. Њему пешир не покрива теме као другим људма, него потиљак. Аљина му о једном рамену висити; марама немарљиво везана. Кад седа, он не седа као други људи, него се на столицу трућа; кад оди, он или управо у земљу гледи, или главу у небо диже. Ево, ово је карактер жениалитета код наши млади људи, о којима писано стоји:

*Ein Fuchs traf einen Esel an,
Herr Esel, sprach er, jedermann
Hält sie für ein Genie, für einen grossen Mann.
Das wäre, fingt der Esel an,
Hab' doch nichts Närrisches gethan?*

(Лисица се нађе једном с магарцем. Господин магарац, рекне она, сви вас држе за особити жени и великог човека. Ког врага, одговори магарац, та ја нисам ништа будаласто учинио.)

Као прибавленије к овим памтења достојним житијима долази да, следом неки новина, један магарац сада страшно вниманије у Паризу подиже. Он је тако велики иследоватељ доброга тона да пред госпојама на колена пада, и своје к њима високопочитаније с већим комплиментирањем него макар каква млади наши гавалера окретаљка изјављује. Може бити да би исти магарац већу славу него што други

писатељ има код садашњег света задобио кад би књигу једну овог истог предмета за оне сочинио који у чепљењу и комплиментирању неку дику траже. —

И тако божијом милостју прешавши живот магараца, мислим да је време опет к нашем Роману вратити се, који је, међутим, на својој Розинанти грдном једном шумом тихо јашио; откад је претпохваљеним магараца примером научен увидио да су незадовољство и очајаније такове ствари које више вреда него што вреде наносе, премда ко ствари толико приносе да и други јошт носити мора, чувао се у подобне мисли упуштати се, и будући да друго ништа мислити имао није, зато целим путем ништа и не мишљаше. — Воопшче велика је распра међу психолозима да ли човек главом као и други човек одарен може ништа не мислити; и премда је понајвише такови било који су ово с највећим доказателствима одрицали, то ја опет велим да је највећи филозоф искуство, и могу у овом магновенију 50 њи избројати који досад јошт ништа мислили нису, и ако нас надежда не превари, ни одсад, премда су впрочем у таквом положенију гди би се и патке на мишљење навести морале. А нашто мислити? Шта је то мислити? Главу лупати. Главу лупати? Тко главе лупа, тај под одговор долази, тај се сматра као нарушитељ мира и човеческог друштва, и зато све што главу разбија, било дело, или заниманије, било наука или званије за оне који на то звани нису, све се то праведно презирати или поне назирати мора.

Што ову систему препоручује јест што човек ништа не мислећи може дуго време у неспавању провести, будући да се мозак ништа не мори; и ево разрешенија оне загонетке што такови који воопшче ништа не мисле понајвише до зоре време у картању проводе. Роман би радо и карте на својој Розинанти размећао да види оће ли се ожени, како гођ наше девојке да виде оћеју ли се удати, и чисто је уском неком путањом јашећи задремао, кад наједанпут особити неки с леве стране шум њега пробуди и вниманије његово на себе обрати. Он погледи са свом снагом своји очију и има шта видити: једна прекрасна девојка, каква јошт из Лединог јајета изишла није, на једном јелену у најбржем трку бега, за којом на двадесет корачаји грдна нека дивија зверетиња с највећим вожделенијем касаше. Роман стане. Добро знађаше он да је сваког витеза поглавита дужност невиност бранити, и будући да му се поменута девојка у опасности бити виђаше, ободе свога коња преко, управивши пут бесном том зверу; на њега стрелу пусти, и тамо га згоди гди је најнужније било за оборити га на земљу. Со тим баца се на њега буздованом, и за неколико магновенија грдна ова звериња сасвим умртвљена буде, за које време девојка му се изгуби. Роман са задовољством које само онај који је на фаро-банки све сопернике своје победио осећати може, пође сад својим путем, и само га то једно мучаше што овај храбри његов поступак није никакав одација видио, који би прилику имао оду какву на то начинити. Но наједанпут стане и почне се миголити. Каква је то девојка, откуда је, и чија је? Зашто на јелену јаши? Куда ће по овој непролазимој шуми? Ова га мисао на то доведе да он своју Розинанту окрене и тамо пут управи куда је вишепоменута девојка ишчезла. Је ли само ова мисао или друго штогођ Романа побудило да он пут свој преокрене, видиће се. Познато је како они који се први пут у картање упуштају чине; — спочетка ради су мало у кафану, да им време прође. Дођу код астала гди се игра, све се нешто мувају, све се као у послу налазе, час једном, час другом у карте завиркују, док на позиваније играјући лица и они не заседну и наједанпут себе у клопки не нађу.

Роман путујући стазом куд му је непозната девојка одлетила, примети да науки од славни магараца приобретеној мора мало леђа окренути, и да је принуђен, ил' му се оће, или неће, главу лупати и мислити. Њему падне сад агина кћи на памет, представи себи с каквим је пламеном она своја чувства изражавала, и за време колико би се човек комотно набелити могао, нађе се да је Роман у Јелену Девојку заљубљен. — Заљубљен у непознату девојку? Зашто не, ја познајем доста младића који како чују да девојка има 30 — 40 хиљада, таки се у њу невиђено заљубе. А зашто не? Брак је ионако лутрија, гди бирање нимало не помаже, но гди све од среће зависи; зато није ни најмање чудо што многи при оваковој лутрији често јаку лутрију извуку. »Зашто се не жените, ви сте млад човек, сад вам је време?« — Е, како ћу се женити кад код нас слабо има девојака.

— »О, ја имам једну прилику за вас, у Бечеју налази се једна с 15.000.« — Ха, то је за мене! — »Истина, она је мало...« — Молим вас, само да се не чује. — »Говори се да је мало...« — Кад ћемо је просити? — »Зар нећете ићи да ју најпре видимо?« — О, она ће ми се допасти; дају ли новце пре венчања? — »Новци су у свако време готови.« — Право! Дакле, до осам дана. Могли би и сутра, но рад сам начинити мало отменије аљине, нису то крушке него хиљаде, треба човек да се добро у памет узме. Узајмићу и какав леп ланац, да се мисли да сам из добре куће.

Ево овако се код нас жени; сад да видимо како се удаје. »Није шала, ја имам 15.000. Ја морам особиту прилику да нађем. Тко је тај? — Трговац? Ја нисам за трговчића: моји 15.000.« — Овај је беамтер. »А баш, голица, оће да га ја раним. Ја морам носити вал, морам екипаж имати, хм! Моји 15.000.« Господична, међутим, не примечава да 15.000 на истој мери остају, а године се међутим умножавају. — »Ја сам удовица, ја сам се код покојног Пере друкчије научила; мора сваки да ми капитал дуплира; нисам ја више девојка да се варам, ја могу седити! Овај ми није леп као покојни Пера, овај нема кућу као покојни Пера; овај је леп; све, све, али мислим да нећу тако живити као с покојним Пером.«

— »О, не старајте се, лепа госпоја удовице, ја ћу вас, ако је само ваша воља, сердечније тући него ваш покојни Пера.« — Опет просиоци. »Удовац, има троје деце.« — »Нек иде без трага, ја би га први дан удавила кад би за њега морала поћи.« О, само ви пођите за њега, па ће се он сам удавити!

Тако, дакле, чине они који се гладе у браку срећу достати. Девојка се сирјеч глади да будуштег мужа по образу глади, а мушко опет да своју жену по леђма поглади, премда се често случава да ни мушко нит' женско није како ваља углађено, и тек у том своје блаженство налазе што примечавају да је једно као и друго једнако Блажа. — Неки напослетку при женидби све презиру, и при бирању сопутника будуштег живота свога само на лепоту гледе. Добро би међутим било кад би наше лепотице помислиле да леп долази од лепити; и да леп младић често ништа друго није него од гипса леп, око којег се оне (и саме белилом излепљене) као мува око свеће несмислено лепе, не сматрајући што је жена таквом мужу донде само красна, док се од ње може вући асна, сирјеч док се њене лепе банке по његовим рукама лепе.

Сад да видимо шта се при просидби ради. Младожења је у Вршцу, а господична с 15.000 у Бечеју. Они се нису нигда видели, али зато опет младожења њу познаје, јер су

у његовом дневнику све девојке и удовице пописане које новаца имају. Сад да се у Бечеј иде; — само тајно, сваки добар трговац или шпекулант крије трагове, предосторожности ради, да га други не претече. Ту се по целој вароши каруце траже; ту су сатови, прстење и ланац. Да понесемо више дуката за дар, да се мисли из богате смо куће. Ту се прводацији кроје аљине. Ајде сад крадом, другим путем, а ако ко запита: куда? — »у Кикинду, неким важним послом.« Девојки је, међутим, већ јављено. Нота бене, девојка нема више од 8 хиљада, али се њени родитељи надају да ће бољу срећу добити ако 8 на 15 подигну. Мати јој казала да се чистије обуче, доћи ће неки из Вршца да је виде. Ето ти просиоца. Младожења не би сам себе познао како се накитио. Родитељи девојке учтиво госте дочекују, воде ји у најчистију своју собу. Ту се разговарају како је жито у Банату. Девојка, међутим, доноси шљивовицу и госте послужује. Она је тако бацила око на младожењу, као и он на њу. Прводација почиње фалити Вршац како је то лепа варош, како се добро живи, најпоследне рекне: ми се задржавамо, а не гледимо за чим смо; со тим узима родитеље девојкине и у другу собу одлази, а девојка остаје сама с младожењом.

»Фрајлице, како се овде унтерхалтујете?

»Доста свакојако.«

(Младожења у себи: »Лепо говори«.) »Имате ли лепих балова?«

»О, молим, какав може леп бал у овом месту бити?« (»Паметно говори«.)

»Но чујем да су у Вршцу лепа балова?«

»О, прекрасни, имамо лепу музику.« (Дугачка почивателна; јер несрећом нема кише ни ветра.)

»Фрајлице, ви добро изгледате.«

»О молим, ви ме бешемујете, била сам ово дана нешто unpässlich, sonst sehe ich immer recht gut aus.«

(»Добро и немецки говори«.)

Старији, међутим, из друге собе дошли, и девојка изилази напоље.

Прводација. Е, како се допада мома, јесам ли казао да је лепа?

Младожења. Она ми се врло допада, не само што је лепа него и разумна; ја се надам да ће ме срећним учинити (са своји 15.000).

Прводација. Право! Дакле шта треба ту оклевати? Што ће бити јесенас, нека буде вечерас. Да дарујемо девојку, пак ће се видети; а, пријатељу, шта велите?

Отац. Ако буде од бога суђено, оно ће бити.

Младожења (прводацији на уво). Новце, забога.

Прводација. Гди је млада невеста?

Мати дозива девојку и младожења је дарива; на које она одлази.

Прводација. Е, да видимо сад има ли што девојка?

Отац. Зато ћемо најлакше; само нек су они од бога срећни. Ја сам већ стар, ево све што видите овде, то је њино и божје.

Прводација. Право! (*Намигне на младожењу*).

Међутим уређују прстен. Младожења је невести аљину купио. Све је уређено, и тек сад се чује да девојка нема више од 8.000. Шта ћемо сад? Толико се потрошио, аљине купио, срамота од људи. Зажмури, пак како ти је, тако ти је.

Ево овако речма мажу они који гледе да другом очи замажу, нимало не обзирући се што ће момак будушту супругу своју докле гођ буде жива за ово мазати, а она ће међутим, даном приликом мазећи се своје трагове замазивати.

После овакови лепа свадба, да погледимо шта наш Роман ради. Видили смо да му је неки свраб под кожу ушао, а то из узрока што се, као што смо, фрајлице, лако приметити могли, заљубио. — Заљубио? Шта је то заљубио? (Нота бене, ово је вопрос четрнајстогодишње девојке матери својеј управљени.) »Моја ћерко, моли се богу да нигда не познаш шта је то. Колико сам ја злопатила! — Љубов је најнесрећнија ствар на свету. Видиш тамо оно дериште, с крилма и стрелом намалано, то је бездушни онај Амор, који је многе девојке несрећнима учинио.« — »Ју, Амор, мамо, и име му је страшно, а како је он умиљат« — »Чувај се, велим ти, ти не знаш која је то беда«. Девојка оће баш из тог узрока да види шта је то, док у шкрип не падне и не почне и она као Доситејев миш: »ци, ци, ци!«

»Наш г. ферфасер замеће траг, а неће управо да нам каже шта је то љубов«, — чујем јошт многе друге девојке које боље знаду од мене, и које само зато питају да се невинима покажу. Љубов, господичне моје, (колико нас искуство учи) јест празан чанак за гладног човека. Љубов је мозаическо представленије Пигмалиона и његовог камена. Љубов је привилегијум на један дан по сто пута свађати се и помиривати се. Љубов је премештај срца нашег у каникуле. Љубов је јаки чемер у шећерном суду. Љубов је јело од воздуха зготовљено. Љубов је зданије у великом од нас растојанију, које се издалека врло пријатно за око представља, а из близа показује колико смо се преварили. Љубов је за сангвиникера пламен од фосфора; за холерика олуја; за флегматика да се нађе у послу; за меланхолика болест; за младога игра; за старог клепетуша на прасету; за богатог забава; за сиромаша искрпљена кућа. Љубов је, напоследку, велико и мало писмја О из азбуке живота нашег; сирјеч, заљубљен човек, по мору страсти своје летећи, једнако мало »о« у устма носи: »о, како је лепа; о, како би срећан био; о, кад би се судбина смиловала!« А кад жељу достигне, онда окрене велико »О!«: »О, како сам се преварио! О, гди ми је памет била! О, како је несносна!« и проче. — А шта је човек без љубови? Човек без љубови јест дивна књига на непознатом

језику. Човек без љубови јест лепа кућа гди нико не пребива. Човек без љубови јест музикално орудије за неугог човека. Човек без љубови јест звоно без клатна. Човек без љубови, напослетку, јест лепа девојка без сваке пријатности и воспитанија.

Љубов се дели на смртну љубов, на љубов која новце или карактер носи, и на љубов која од моде проиходи. Смртна љубов, при којој се ништа друго не чује него мач, пушка, отров, једном речју самоубиство, траје донде докле љубезни предмет не умре, зато се и каже »ја сам смртно у вас заљубљен«. Другим речма: »Ја ћу вас донде мојом љубовју мучити докле вас смрт у своја наручја не прими«. — Љубов која карактер или новце носи описана је мало више, гди смо о женидби и удадби гдикоји говорили. Само је нужно јошт степене како се иста љубов разликује назначити.

Ова девојка има 5.000.

»Господична, ви се мени допадате, и ја би желио вас за супругу имати.«

Ова има 8 хиљада.

»Господична, ваше дражести такове су и ваша својства тако су впечатленије на мене учинили да сам ја врло у вас заљубљен, и за срећног би себе почитовао кад би моја љубов взаимну љубов код вас подигла.«

Ова девојка има 12 хиљада и шмука до 2.000.

»Ви нећете моћи представити себи, господична моја, каквим је неспокојством срце моје напуњено откад сам срећу имао вас познати и о вашим многоценим креставима и количеставима уверити се. Ја сам јамачно на овом свету један који вас свим другим (с 10.000) девојака претпочитујем; ја сам један на овом свету који би сва великолепија презрео и у ропство (вашим иљадама и вашем шмуку) радосно себе предао. О! кад би жаркост љубови моје кадра била оно чувствованије код вас подићи које ја даноноћно вас ради осећам.« — и проче.

Ова девојка има 20 иљада, осим сребра и шмука.

»О, небо, о, судбино, какво чувствованије прси моје обузима, каква нема печал душу моју пара кад на вас помислим, ангелска моја господична! Има ли гдигођ на свету ове дражести, ове нежноумилне красоте, ови виспрени својства којима је природа вас преизобилно уштедрила? Сама Венус лице своје сакрива поред зрачности стаса вашег. Ваша божествена красота ум свакога у изумленије доводи. О, оће ли ме шчастлива обасјати звезда да блага ваша доброта љубов моју у своје љупкоумилно крило прими?«

(Господична се мршти.)

»Оће ли се Амор на мене смиловати да слаткопуна своја крила на нас обоје простре? О, небо, о, судбино!« — и проче.

Ова девојка има 50 иљада, али јако пробира.

»Зар је моја судбина тако свирепа? Зар се небо на моје уздисаје неће умилоствити? Погледајте, небесна господична, како лице моје вас ради сваки дан вене. Живот мој о длачици једне ваше речи виси, и ја без вас по три дана не једем (овде се разумева »јер немам шта«). Заповедите, ја ћу у воду скочити, ја ћу у небо одлетити; ја ћу лавове (од дрвета) победити да се само ваше љубови, ваше наклоности достојан покажем. О, смилујте се, преангелска господична, обратите вашег лица рајску росу на мене бедног страдалника који сав свет вас ради презире, који само вас ради дише, који код вас (и код ваши новаца) своје шчастије тражи, и који ће бедни живот свој на најсвирепији начин прекратити ако љубов његова код вас богиње душе своје ухода не добије.« — и тако даље. — Нужно је јошт напоменути да се сви ови љубови степени на старој оној песми оснивају: »Гди ћеш бити, баба Доцо«, и проче.

Неће безмесно бити степене и девојачке љубови овом приликом попрегледати.

Младожења А долази; девојка му се допала, и он овако с њом говори:

Момак: Господична, ја имам кућу, као што вам је познато, имам два винограда и земљу, имам другог покућства. Ја вас радо имам, би ли за мене пошли?

Девојка. Ја вас почитујем.

Момак. Али ја желим да ми искрено кажете да ли ме милујете.

Девојка. Ја ћу вама за љубов свет презрети. (У себи:) Ах, официр, официр!

Момак. Дакле, оћете за мене да пођете?

Девојка. Ја ћу у том срећу полагаати да више никога на свету не погледим.

Младожења Б (с истом девојком): Господична, ја имам оца, који ми једну двокатну кућу јошт за живота преписује; после смрти његове ја сам једини наследник целог његовог добра; ја вас радо имам, би ли се одважили за мене поћи?

Девојка. Ја вас врло почитујем.

Момак. Али ја желим да ми искрено кажете милујете ли ме.

Девојка. Ја ћу вама за љубов сав свет презрети. (У себи:) Ах, официр, официр!

Момак. Дакле, ви мене истинито љубите?

Девојка. Ја ћу у том срећу полагаати да никог више на свету не погледим.

Младожења В (истој девојки): Господична, вама је моје звање довољно познато, а интов и четири моја коња довољно показују да сам ја имућан човек; свака која се за мене уда има се надати да ће је звати милостивом госпојом. Ја вас радо имам; би ли се склонили за мене поћи?

Девојка. Ја вас особито почитујем.

Момак. Али ја желим да ми искрено кажете милујете ли ме.

Девојка. Ја ћу вама за љубов сав свет презрети. (*У себи:*) Ах, официр, официр!

Момак. Дакле, ви ме истинито љубите?

Девојка. Ја ћу у том срећу полагати да никога више на свету не погледим. (*У себи:*) Ах, официр, официр! — и проче. Ово је девојачка удадбена љубов!

З-ће. Љубов од моде јест таква љубов коју земнородни употребљавају да се у послу нађу. Многи доводе ову реч љубов од глагола пољубити, и зато код овакови много пута љубов није у већој важности него што је један пољубац.

Напоследку има још један род љубови гди љубовници по сто реди на дан умиру, себе пеку и муче, своје срце кидају и живо га на најситнија парчета секу, у воду скачу и ту кончину живота налазе, — и то све у одама и песмама. Ова је љубов Петрарке, и други њему подобни лептирова који често за онаком девојком умиру која ји и не познаје.

»Та оће ли тај ваш Роман једанпут своју љубов почети?« — вичу ми моје читатељке.
»Да видимо каквог је рода његова љубов?«

Трпјеније, љубезне моје, само трпјеније. Колико девојака има које сваки дан вичу: »Та оће ли већ једанпут тај суђеник доћи«, и у тој жељи покладе за покладама протичу. Колико ји има што с највећим нестрпјенијем вичу: »Кад ће тај бал доћи?« Бал долази и пролази, али без да су њиове ципеле патосу сале досадиле. — Само трпјеније, пак ћемо даље отићи. Који на десно уво леже и боговма оставља свет по својој вољи управљати, боље пролази него онај који с елементима процес води, будући да и тако најдебље *pro iuris et iustitia* ништа друго није разма надежда момка да га будушта супруга усрећи.

Међутим је Роман на својој Розинанти далеко заишао био, без да је о виђеној девојки и најмањег трага нашао. Он већ надежду губити почне да ће је икада моћи видети, и већ се почне онако тужити као што се сви воопшче љубовници туже, сирјеч да је несрећан. Његову беду умножи још један чрезвичајни случај, што он до једног раскршћа стигне, гди је најлакше било прави пут помести. Тек што он намисли онако чинити као што многи при оваком случају чинити обичествују, сирјеч на срећу се ослонити, и својој Розинанти да она пут избере оставити, укаже се с леве стране неко сушчество које његово вниманије особитим начином на себе обрати. Спочетка помисли овај да је какав дивљи мачак који се на две ноге к њему приближује, но замало се увери да је то Адамов потомак, и обрадује се надеждом да ће га бар знати куд треба упутити. — У тој мисли потрчи на њега, а наш дивљи мачак тако се уплаши да је сместа на земљу пао и Роману три сата посла учинио да га к себи поврати.

»Тко си ти?« рекне му на то Роман. Но овај, не отварајући очи, једнако руком мајаше:
»Ах, даље мач од мене.«

»Мајчин сине«, рекне на то Роман, »гди је Бурјам да те види каквог јунака земља носи.« Со тим га увати за руку и почне га тешити да се ништа не боји, да му он неће ни најмањег вреда учинити, но да ће га по дужности сердарској јошт и од беде, ако му се која пригоди, бранити; на које наш дивљи мачак устане и почне се смешити.

Неће безмесно бити мојим читаатељама описати какво је ово созданије божије које се сада с Романом разговара и које смо ми мачком прозвали. Он је био човек од своји 30—35 година, у ком се знаци мужества у пуној мери виђаху. Његов је возраст управо четири стопе износио, од који једна ноге, две труп и једна главу сочињаваше. Његова су плећа била широка и мужествена, и будући да је врат пократак имао, то се чињаше да његова од читаве стопе состојећа се глава између рамена као усађена стоји. Ако су његове ноге односително и кратке биле, и при том на подобије левче устројене, то су оне опет тако биле замашне да су осталу машину без труда носиле, с једним само изјатијем ако не би пао, јер у овом случају више би времена потребовао док би петачку тела свога у поредак довео. Руке су му биле једине од свију членова на које је мати природа своју благодат излила, јер су му ове до сниже колена комотно достигавале, и с тим му против сваког нападенија рукопомоћ обећавале. Нос, на којег величину многи клетве и проклињања бацају, он матерњим природе своје провидјенијем тако је мали имао, а притом усковрчен, да не само што узрока имао није горњима своје тужбе присојужавати, него је јошт и Лаватеру смело рећи могао: »Ево, танконосати старче«, носа, каквог ти зактеваш да се виспреност ума засведочи. Коса му је управо небу пркосила и притом тако крецава била и замршена да је Гордијев чвор у истоветном виду представљала. И будући да су му јабучице на образу од природе уздигнуте биле, а из тог узрока уста раширена и брада скупљена, то је наравно следствие да су његове по себи малене очи издавале као две одушке на огромној глави његове пећи, која је поне у лицу доста гарава била за одржати ово од мене учињено сравненије.

Роман гледаше дуго ово природе художество с удивленијем, најпосле га запита: откуда је?

»Ја сам из Алепа« — одговори страни.

»Како ти је име?«

»Аган«.

»Би ли ти код мене служио?«

»Драговољно« — одговори први — »кад не би ту беду (*на оружије показујући*) код себе имао.«

»То је ништа (рекне Роман), ја сам сердар, који оружије више од параде него што би нужде имао носим.« С тим употреби своје красноречије и приведе Агана да се приволи њега у качестве служитеља по свету пратити.

»Како је досад наш Роман без служитеља себе помагао?« — питају моји читаатељи. И ја одговарам: онако исто као многи у наше време гавалери који су споља углађени и накићени, мислите свет ће прогутати, а код куће сув лебац једу и сами чизме чисте.

Аган пољуби свога господара у руку и пуно задовољство изрази да му је судбина срећу поклонила таквог јунака служити. — Но шта се даље Роману збило, видићемо у трећој части наше повести.

»Шта, зар је већ крај?«

Крај, госпоже. Никаква ствар 'нако брзи не зактева крај као шала и шегачина. Што је дебља шала, то краћа мора бити. Што је суптилније друштво, то се она брже прекратити мора. То је оно: посвирај, пак и за појас задени.

»Али, забога, књига је малена«.

Е, зар се, опет, све велике удају? Има стотину ствари које се тек мале допадају: мала уста, мале ноге, мале уши, мала брада, мали језик, то јест кратак језик, мала лула, пак зашто се не би и мала књига ком допала? Навластито што код Србаља, као код сваког другог божијег народа, и такви читача има који књиге само зато отварају да виде који су пренумеранти.

(КОНАЦ ДРУГЕ ЧАСТИЦЕ)

РЕЧНИК СТРАНИХ И МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

АЛФА (грч.) — назив првог слова грчке азбуке (алфабета); *од алфа до омега* »од почетка до краја«

АПЛИЦИРАТИ (нем. applizieren, из лат.) — применити

АПОСТРОФИРАЊЕ (из грч.) — непосредно ословљавање; у Стерије (као и глагол *апострофирати*) као назив за фигуру »мисли« из традиционалне реторике и стилистике: непосредно ословљавање одсутних лица (живих и мртвих), богова, па и неживих предмета (отаџбине, закона; у љубавној поезији: дрвета у шуми итд.)

АПОСТРОФИРАТИ — непосредно ословљавати; у реторици: патетично ословљавање не само присутних него и одсутних лица, богова, неживих ствари

А ПРОПО (франц. à propos) — тим поводом, поводом тога

АРГУМЕНТИРАТИ (нем. argumentieren, из лат.) — образлагати, закључивати

АСНА (тур.) — хасна, корист

АУКТОР (заст.; лат. auctor) — аутор, творац дела

АУФПУЦОВАТИ СЕ (нем. sich aufputzen) — дотерати се, накитити; нагиздати се, накинђурити, надодолити

БЕЗМЕСНО — неумесно

БЕШЕМОВАТИ (нем. beschämen) — посрамити, учинити да се неко застиди; збуњивати

БИСТРОТА — бистрина; али у изразу *бистрота ума* може имати и (рус. цркв.-слов.) значење: брзина, окретност

БЛАГОВОЛЕНИЈЕ — благонаклоност

БЛАГОГОВЕЈНО — побожно, с пуно (побожног) поштовања

БЛАГОДЕЈАНИЈЕ — добротинство

БЛАГОДЕТЕЛНИЦА — добротинитељка

БЛАГОПОЛУЧИЈЕ — напредак, благостање, срећа

БЛАГОРАЗУМНИ — опрезан, разуман, разборит

ВАЛ (из франц. voile) — копрена, вео

ВЕЛИКОЛЕПИЈЕ — сјајност, дивота, величанство

ВЕЛИЧЕСТВЕН — величанствен, узвишен

ВЕСМА — веома

ВЗАИМНИ — узајаман

ВЗОР — поглед

ВИВАК — врста издужене дугоноге птице мочварице са перјаницом коју при ходу стално костреши; отуда *као вивак штелунге правити* »заузимати позе, шепурити се као вивак«

ВИКЛЕР (нем. Wickler) — »увијач« за косу, направица или трака да се помоћу ње праве коврџе

ВИСОКОПОЧИТАЈЕМИ — високопоштовани

ВИСОКОПОЧИТАНИЈЕ — велештовање

ВИСОКОУЧЕНИЈЕ — велика ученост

ВИСПРЕНИ — узвишен

ВИСПРЕНОСТ — пронцицљивост, у изразу: *виспреност ума*

ВКУС — укус

ВНЕШЊИ — спољашњи, стран

ВНИМАНИЈЕ — пажња, узимање у обзир; *подиже вниманије* »побуђује пажњу«

ВНИМАТЕЉНО — пажљиво, с пажњом

ВОЖДЕЛЕНИЈЕ — силна жеља, чежња, жудња
 ВОЗЛОЖИТИ — наметнути, ставити некое у дужност
 ВОЗМОЖНИ — могућ
 ВОЗОПИТИ — повикати, закричати, завапити
 ВОЗРАЗИТИ — узвратити, одговорити на нешто
 ВООБРАЖЕНИЈЕ — уобразиља, машта
 ВООПШЧЕ — уопште
 ВООРУЖАН — наоружан
 ВОПИЈАТИ — вапити, јаукати, викати од бола, нарицати (уп. *возопити* »завапити«)
 ВОПРОС — питање
 ВОПРОСИТЕЉ — онај који пита, запиткује
 ВОПРОСИТИ — упитати, запитати
 ВОСПИТАНИЈЕ — васпитање, духовно одгајање и вођење деце
 ВОСХИТИТИ СЕ — занети се усхитити
 ВПЕЧАТЛЕНИЈЕ — утисак
 ВПРОЧЕМ — уосталом, ипак, свакако
 ВРЕД — штета, квар
 ВРЕДНОСНИ — штетан
 ВРОЂЕН — урођен
 ВСЕВОЗМОЖНИ — свемогућ
 ВСЕНИЖАЛШИ — најпонижнији
 ВСТУПЛЕНИЈЕ — увод, приступ
 ВСУЈЕ — узалуд, узаман
 ГАВАЛЕР (фр. *cavalier*) — племић, витез
 ГИМНОСОФИСТА (нем. *Gymnosophist*, из ст. грч. γυμνoσoφιστaί досл. »наги мудраци«) — према античком предању индијски аскети из класе брамана који су живели наги по шумама и хранили се дивљим плодовима
 ГИМНОСОФИСТИЦА — (шаљиво Стеријино образовање речи према гимнософиста:) жена гимнософисте
 ГЛАДИТИ СЕ — јако желети, жудети за нечим, бити гладан нечега
 ГОЂ (покр.) — год
 ГОЛИЦА (покр.) — гоља, гоља, веома сиромашан човек
 ГОНЕНИЈЕ — гоњење, прогањање
 ДАЛШИ — даљи, даљњи
 ДВИЖЕНИЈЕ — покрет, комешање, узбуђење; побуна
 ДИВИДИРАТИ (нем. *dividieren*, из лат.) — делити (у матем. итд.)
 ДИВИЈИ (заст.) — дивљи
 ДИЈЕТА (из новолат.) — сабор, скупштина; дневница коју добија члан каквог сабора, скупштине
 ДИОГЕНИЗИРАТИ — говорити, држати филозофско-моралистичке проповеди као киничар Диоген из Синопе
 ДИСТИНКЦИЈА (лат.) — разликовање
 ДИШКАНТ — дискант, несклад гласова
 ДИШПУТ (нем. *Disput*, из лат.) — препирка, расправа, спор
 ДИШПУТИРАЊЕ — препирање расправљање, вођење распре, спора
 ДИШПУТИРАТИ (нем. *disputieren*, из лат.) — расправљати
 ДЈЕЈАТЕЛНОСТ — делање

ДОБРОДЕТЕЉ — врлина
 ДОБРОДЕТЕЉНО — с пуно врлине, честито, ваљано
 ДОЈАКО (заст.) — досада
 ДОКАЗАТЕЛСТВО — доказ, разлог
 ДОСТАТОЧНИ — довољан
 ДОСТАТОЧНО — довољно, довољно тачно, на задовољавајући начин
 ДОСТОВЈЕРНО — поуздано, тачно
 ДОСТОПАМЈАТНИ — достојан сећања, значајан, важан
 ДОЦНЕ (покр.) — доцкан, касно
 ЕКВИПАЖ (нем. Equipage, из франц.) — кола с коњима
 ЕКВИПИРАТИ (нем. equipieren, из франц.) — опремити
 ЕРОБЕРУНГ (нем. Eroberung) — освајање; *ероберунге правити* »освајати (мушка срца)«
 ЖЕНИ (из франц.) — геније, велики дух, ум
 ЖЕНИАЛИТЕТ (нем. Genialität, из франц.-лат.) — генијалност, велеумност
 ЖИВОТНО (рус. заст.) — животиња; жив створ
 ЖИТИЈЕ — живот; животопис, биографија
 ЖРЕБИ (*жребџе*) — ждроб; усуд, судбина, предодређење; *наше жребџе* »што нам је предодређено«
 ЗАКЉУЧЕНИЈЕ — закључак, одлука
 ЗАКОСЊЕНИЈЕ — затезање, закашњење; оклевање, одлагање
 ЗАРНИ — сјајан, који испушта зраке светлости
 ЗАШЧИЋЕНИЈЕ — заштита
 ЗВЕРЕТИЊА — голема звер
 ЗДАНИЈЕ — зграда, грађевина
 ЗЕМЉЕДЕЉА — земљорадник
 ЗЕМНОРОДНИ — човек, смртник
 ИБЕРАШОВАТИ (нем. übergaschen) — изненадити
 ИДЕАЛИЗМУС — привид, илузија (у складу са поставкама субјективног идеализма-илузионизма према коме свет постоји само у духу који га сазнаје)
 ИЗДАВАТИ — изгледати (у изразу: *то мора лепо издавати*)
 ИЗЈАТИЈЕ — изузетак
 ИЗОБРАЖЕНИ — (1) нацртан, насликан, представљен; (2) образован
 ИЗОБРАЗИТИ — представити, наликати
 ИЗРЕЧЕНИЈЕ — изрека, исказ
 ИЗУМЛЕНИЈЕ — запрепашћеност; чуђење, изненађење; лудило
 ИНВОКАЦИЈА (из лат.) — призивање виших сила (богиња песништва итд.) на по четку књижевног дела, посебно епа
 ИНВОЦИРАТИ — зазивати, призивати у помоћ
 ИНДИ (тур. покр.) — дакле
 ИНТОВ (мађ. hintó) — кочије, каруце
 ИРОЈ (из грч.) — херој, јунак
 ИРОЈКИЊА — јунакиња
 ИСЛЕДОВАТЕЉ — испитивач, истраживач
 ИШЧИСЛИТИ — избројати, израчунати; прочитати број (са ваге)
 ЈАПУНЦЕ — врста кабанице
 ЈЕСТЕСТВО — природа
 ЈУНАЧЕСТВО — јунаштво

JURAT (нем. Juraten, из лат.) — поротник, члан поротног суда; заклетни чиновник, присежник
 КАНИКУЛЕ (лат. caniculae) — »пасји дани«, »пасја жега«, последњи дани јула, време највећих
 врућина када је Сиријус (Пасја Звезда) у зениту
 КАПА — (фиг.) удаја; *капу на главу метнути* »удати се« (уп. наше народско *доћи под капу* и
 нем. ein Mädchen unter die Haube bringen), *за капом чезнути* »за удајом чезнути«, *с капом*
визите правити »по удаји ићи у званичне посете« или »као удата жена у посете ићи«
 КАРДАШ (тур.) — друг, пријатељ
 КАРУЦЕ (итал. carozza) — кочија
 КАСАТЕЛНИ — који се нечега тиче, односни, дотични
 КАЧЕСТВО — својство, особина, квалитет; *у качеству* »у својству, као«
 КЊИЖЕСТВО — књижевност
 КОЗН (мн. *козни*) — сплетка, лукавство, подвала; мучки напад
 КОЛИЧЕСТВО — количина
 КОНАЦ — (1) циљ; *на тај конач* »с тим циљем, у ту сврху«; (2) крај, завршетак
 КОНЗУМО (итал. consuma) — (из тргов. и економ. речника) потрошња, трошење добара
 КОНТА (итал. conto) (из тргов. и банк. речника) рачун
 КОНТРАКТ (лат.) — (брачни) уговор
 КОНЧИНА — крај, смрт
 КРАСНОРЕЧИЈЕ — лепоречивост; беседничка вештина, реторика
 КРЕШТЕНИЈЕ — крштење
 КРИТИКЕР (нем. Kritiker) — критичар
 КРУГОДВИЖЕНИЈЕ — кружење (уп. лат. circulatio, нем. Kreisslauf)
 КУР ПРАВИТИ (нем. die Cour machen, из франц. faire la cour) — удварати се
 ЛАВР — ловор; победнички венац
 ЛЕВЧА — крива, угнута полука са ослонцем на осовини спољне стране колског точка, која
 подупире бочне лесе колског сандука (Игњатовић: »а ноге врло кратке, угнуте као левче«)
 ЛЕП — малтер, жбука
 ЛОЗУНГ (нем. Losung) — лозинка, у смислу: идеја-водиља, гесло
 ЛУТРИЈА — (фиг.) батине; *јаку лутрију извући* »извући батине, зло проћи« (види Вуков
Рјечник)
 ЉУБЕЗНА — драгана, вољена девојка
 ЉУБЕЗНИ — (1) драган, вољени човек; (2) драг
 ЉУБЕЗНИК — драган
 ЉУБОПИТНИ — радознао; занимљив (*љубопитна историја*)
 ЉУБОРЕВНИВ — љубоморан
 МАГНОВЕНИЈЕ — миг, знак руком, чаробна интервенција; трен, тренутак; *у исто*
магновеније »у истоме трену«, *у овом магновенију* »у овоме трену«, *за неколико магновенија*
»за неколико тренутака«
 МАЗУР — мазурка, пољски народни плес, а некада помодна салонска игра
 МАЈДАНСКИ — у изразу *мајданско вино*: из области Мајдана, дела вршачког виногорја
 (према селу Гудурици)
 МАМУЗА — (фиг.) у изразу *свакојаки мамуза видити*; племениташ, племенити господин
 МАНОВЕНИЈЕ — види *магновеније*
 МЕЂЕР (тур. нар.) — заиста, збиља, дакле
 МЕЛАНХОЛИК — меланхоличар, човек меланхоличног темперамента, који пати од
 потиштености, сете, црних мисли

МЕТЕМПСИХОЗИСТА — заступник схватања да се душа (грч. ψυχή) сели из једног тела у друго
 МЕТЕНСОМАТОЗИСТА — други назив за метемпсихозисту, заступника веровања о селидби душа из тела (грч. σωμα) у тело
 МИЛОСЕРДИЈЕ — милосрђе
 МИС (енгл. miss) — госпођица
 МЛОЖЕСТВО — мноштво
 МНЕНИЈЕ — мишљење, схватање
 МУЖЕСТВО — храброст, јунаштво
 МУЛТИПЛИКАЦИЈА — множење (у матем.), умножавање
 НАБЉУДАВАТИ — посматрати, пазити некога, старати се око нечега, показивати нарочито интересовање
 НАВАЛИЦЕ — вредно; хотимично, намерно
 НАДЕЖДА — нада
 НАМАЛАН — насликан
 НАСТОЈАШЧИ — садашњи
 НЕВЈЕЖЕСТВО — незнање
 НЕДОСТИЖИЦА — недостатак, мањак
 НЕДОУМЈЕНИЈЕ — недоумица, сумња, неизвесност
 НЕЖЕ — него
 НЕЖЕЛИ — неголи
 НЕНАВИСТ — мржња, завист
 НЕПОСТИЖИМ — недокучљив, непостижан
 НЕПРОЛАЗИМИ — непроходан
 НЕЧАЈАНИ — неочекиван
 НЕЧУВСТВИТЕЛАН — безосећајан, неосетљив
 НЕЧУВСТВИТЕЛНОСТ — неосетљивост, безосећајност
 НОТА БЕНЕ (лат. nota bene) — обрати пажњу, запамти (скраћ. NB, ознака, да нешто треба уочити, запамтити)
 НОТАРОШ (од лат. notarius) — бележник, општински писар
 ПРАВ — нарав; мн. *прави* »обичаји, начин живљења«
 ОБАЧЕ (арх.) — али, само
 ОБЕШТАТИ — обећати
 ОБИКНОВЕНО — уобичајено
 ОБИТАЛИШТЕ — обитавалиште
 ОБИЧЕСТВОВАТИ — обичавати, имати обичај
 ОБЈАВЛЕНИЈЕ — оглас, најавна књига (са позивом на претплату)
 ОБЛАГООБРАЗИТИ — образовати, изобразити
 ОБЛИГАЦИЈА (лат.) — јемство, гаранција; признаница, новчана обвезница
 ОБНАДЕЖДИТИ — улисти наду, охрабрити
 ОБРАШЧЕНИЈЕ — окретање
 ОДАРЕН (покр.) — обдарен
 ОДАЦИЈА — песник, писац ода
 ОДГОВОР — одговорност; оправдање, објашњење неког поступка; *долази под одговор* »позива се на одговорност, има да се оправда«
 ОДНОСИТЕЛНО — сразмерно
 ОДУШКА — отвор за пролаз ваздуха, за ветрење

- ОКРЕТАЉКА — део ветроказа на коме стоји певац
- ОЛАДИТИ — (иронично) побећи, утећи, умаћи
- ОМЕГА — назив последњег слова грчке азбуке (алфабета, види *алфа*)
- ОПЕЧАЛИТИ — растужити, ожалостити, онерасположити
- ОПРЕДЕЛИТИ — одредити
- ОПРЕДЕЛЕНИЈЕ — одређење, циљ (*определеније пута; живот без определенија*); вокација, позив коме се неко предаје (*к моралном определенију теже* »посвећују живот остваривању моралних начела«, *против свог определенија*)
- ОПСТОЈАТЕЉНО — потанко, исцрпно, опширно
- ОПШТЕСТВО — друштво, заједница
- ОРАЦИЈА (лат. oratio) — слово, беседа; *читати орацију* »држати (надгробну) беседу«
- ОРУДИЈЕ — оруђе, направа
- ОТЕЧЕСТВО — отаџбина
- ОТОИЧАШЊИ — малопређашњи
- ОЧЕПАТИ — шчепати
- ОШТРЉАТОНОСАТ — шиљата носа, одн. оштрога запажања, заједљив (слоб. превод лат. *emunctae naris*, из Нор. *Sat. I, 4, 8*)
- ПАМЈАТОДОСТОЈНОСТ — предмет достојан сећања, да се памти
- ПАПИРОПРОДАВАТЕЉ — продавац хартије
- ПАРЕНТАЦИЈА (ср.-лат. *parentatio* »погребна свечаност«) — посмртни говор, надгробно слово
- ПАРОКА — перика, власуља
- ПАСКВИЛАНТ — писац пасквила, погрдних и подругљивих списа
- ПЕРОРИРАТИ (нем. *perorieren*, из лат.) — беседити гласно и са емфазом; држати свечану беседу; (ирон.) држати слово
- ПЕРСОНА — лик, лице, личност
- ПЕСТРЕНОВИДНИ — шарен, разнобојан
- ПЕТАЧКА — петакиња, бачва од пет акова, петак
- ПЕЧАЛ — туга, жалост
- ПЕЧАЛИТИ СЕ — жалостити се, једити се
- ПИСМЈА — слово (у азбуци)
- ПОБУЖДЕНИЈЕ — подстицај
- ПОВЕДЕНИЈЕ — владање, држање, понашање
- ПОВЕРХНОСТ — површина
- ПОВТОРАВАТИ — понављати
- ПОВТОРИТИ — поновити
- ПОГРУЗИТИ — гурнути (досл. заронити) кога у тешке мисли; притиснути тешким мислима; учинити да клоне духом
- ПОДОБИЈЕ — сличност; *на подобије* »налик на«
- ПОДОЗРЕНИЈЕ — сумња
- ПОЛЗА — корист
- ПОЛН — пун
- ПОЛОВАЧЕ — буре од пола акова (аков, мера за течност од 50 l)
- ПОЛОЖЕНИЈЕ — стање (у коме се неко налази)
- ПОЛУЧИТИ — добити, постићи
- ПОНЕ — бар, барем, иако
- ПОЊАТИЈЕ — појам

ПОСЕШТЕНИЈЕ — посета
 ПОЧЕМ (покр. заст.) — пошто, нашта, после чега
 ПОЧЕСТ — част, почаст
 ПОЧИВАТЕЛНА — почивка, пауза
 ПОЧИТАЈЕМИ — поштовани
 ПОЧИТАНИЈЕ — поштовање, углед
 ПОЧИТАТЕЉ — поштовалац
 ПОЧИТОВАТИ — поштовати; сматрати
 ПОЧИТОВАТИ СЕ — сматрати се
 ПРВОДАЦИЈА — проводација, посредник при склапању брака
 ПРЕДВАРИТЕЛНО — унапред, претходно
 ПРЕДИКАТ (лат. praedicatum) — придевска одредба уз појам (*млада, милостива* госпоја); али у старој употреби и: титула уз име (*от* Предић)
 ПРЕДСЛОВИЈЕ — предговор
 ПРЕДСТАВИТИ СЕБИ — намислити, ставити себи у задатак
 ПРЕЗЈЕЛНИ — превелик
 ПРЕЈЕСТЕСТВЕНИ — натприродан, чудесан; изванредан
 ПРЕНУМЕРАНТ (из лат., уп. нем. Pränumerant) — претплатник на књигу
 ПРЕНУМЕРАТИ СЕ (из лат., уп. нем. pränumerieren) — претплатити се
 ПРЕТПОЧИТАВАТИ — више ценити, више волети, претпостављати нешто нечему
 ПРЕТПРИЈАТИЈЕ — подухват, посао кога се неко подухватио
 ПРИБАВЛЕНИЈЕ — прилог додатак
 ПРИВЕЗ — превез, вео (приликом венчања)
 ПРИВИЛЕГИЈУМ (лат. privilegium) — повластица, искључиво право ПРИЗВАНИЈЕ — (песничко) призивање (виших сила, Муза), инвокација
 ПРИЗРЕНИЈЕ — обзир, призрење, гледање на нешто; *из тог призренија* »обзиром на то«, *у овом призренију* »у овом погледу«, *у призренију* »у погледу«
 ПРИКЉУЧЕНИЈЕ — догађај, доживљај
 ПРИЉ (покр.) — (скраћено од) пријатељ
 ПРИНАДЛЕЖИТИ — припадати коме, убрајати се међу
 ПРИНЦИПАЛ (нем. Prinzipal, из лат.) — старешина, газда; начелник, поглавар, господар
 ПРИОБРЕТЕНИ — добијен, стечен
 ПРИСОЈУЖАВАТИ — придруживати, присаједињавати
 ПРИСОЈУЗИТИ СЕБИ — задобити
 ПРИЧИНА — узрок, разлог
 ПРИШЕЛАЦ (заст.) — придошлица
 ПРОЗОПОПЕЈА (лат. prosopopeia, из грч.) — персонификовање неживога (термин реторике и стилистике); уживљавање у улогу другога
 ПРОМОВИРАТИ (нем. promovieren, из лат.) — унапређивати
 ПРОПОЗИЦИЈА (лат. propositio) — сажет уводни приказ предмета излагања (у беседи, епском делу и сл.); термин из античке реторике и стилистике
 ПРОТОЛКОВАТИ — протумачити
 ПРОЧЕ — остало, друго; *и проче* (скраћ. *и пр.*) »и друго, и тако даље«
 ПРОЧИ — остали, други
 ПРСТЕН — (фиг.) веридба, заруке испрошене девојке: *као при прстењу* »као приликом веридбе«, *уређивати прстен* »договарати, припремати веридбу«
 ПРУСЛУК (покр.) — прслук

ПУТЕШЕСТВИЈЕ — путовање
 ПУТУЊА — врста ведра, кабао
 ПЧИОДА — чиода
 РАВНОВЈЕСИЈЕ — равнотежа
 РАДЊА — рад
 РАЗГЛАГОЛСТВОВАТИ — опширније говорити, причати, разлагати
 РАЗМА (покр.) — изузев, осим
 РАЗРЕШИТИ СЕ — решити се
 РАСУЖДЕНИЈЕ — суд; расуђивање, мишљење
 РИФ (мађ.) — стара угарска мера за дужину (око 75 cm)
 РОЖДЕНИЈЕ — рођење
 РОМАНТИЧЕСКИ — као у романима
 РУКОПОМОЋ (заст.) — помоћ, потпора
 САНГВИНИКЕР (нем. Sanguiniker, из новолат.) — сангвиник, сангвиничар, човек живахног темперамента, лако узбудљив, жестоке природе
 СЕНТЕНЦИЈА (лат. sententia) — пресуда, судијска одлука; мудра изрека
 СЕРДЕЧНО — од свег срца, срдечно
 СИРЈЕЧ — наиме, односно, то јест; ипак, дакле, заиста
 СЈЕТИ (мн.) — ловачка мрежа, замка
 СЛАВИМИ — славан, чувен
 СЛОВО — реч, беседа; *једним словом* »једном речју«
 СЛУЧАВАТИ СЕ — догађати се
 СЛУЧИТИ СЕ — догодити се
 СЉЕДОВАТЕЛНО — према томе, следствено
 СЉЕДУЈУЋИ — следећи; *слеђујућим начином* »на следећи начин«
 СЉЕДУЈУШЧИ — следећи
 СМАТРАТИ — гледати, пазити, узимати у обзир
 СМОТРЕНИЈЕ — гледање на нешто, надзирање нечега; у *смотренију* »у погледу, обзиром на«
 СНАГА — (фиг.) људско тело
 СНИСХОДИТЕЛНИ — предусретљив, услужан, љубазан снисходљив
 СОВЕТ — (1) савет; (2) свест; *пуна совести о свом постојаном темпераменту* »веома свесна постојаности свога темп.«
 СОВЕШТАВАТИ СЕ — саветовати се
 СОВРШЕНИ — одрастао
 СОДРУГ — друг, пријатељ, побратим
 СОЗДАНИЈЕ — створење (*созданије божије*)
 СОИЗВОЛИТИ — благоизволети; дати своју сагласност, пристати, дозволити
 СОЈУЗИТИ — здружити, саставити
 СОНМИШЧЕ — скуп, збор, веће; зборно место
 СОПЕРНИК — противник, супарник, такмац, непријатељ
 СОРЕВНОВАТЕЉ — такмац
 СОРИТЕС (грч. σωρείτης) — верижни закључак (термин из логике за врсту силогистичког закључивања)
 СОСЛУЖИТЕЉ — друг у служитељском послу, служби
 СО ТИМ — с тиме, на то, онда
 СОЧИНЕНИЈЕ — књижевно дело, састав, расправа
 СОЧИНИТЕЉ — писац

- СОЧИЊАВАТИ — састављати, писати дело
 СПОМЕН — сећање; споменик
 СРАВНЕНИЈЕ — упоређење
 СТОЛП — стуб
 СУЈЕТНО — узалуд
 СУШЧЕСТВЕНИ — стварни
 СУШЧЕСТВО — биће, створење, створ
 ТАБАРКА — (по Вуку = стабарка, у Срему) бућка, бућкалица, дрвена посуда где се мете, бућка масло; (код Домановића) буре са водом за расхлађивање и кондензацију алкохолне паре при печењу ракије
 ТАКИ (покр.) — одмах, сместа
 ТАРОК (нем. Tarock, из итал. tarocco) — врста карташке игре
 ТЕЧНОСТ — (фиг.) лакоћа и прегледност излагања или приповедања
 ТЕШКАТИ СЕ — вајкати се, са жаљењем о нечему говорити
 ТИТУЛА (лат.) — заглавље, наслов
 ТИТУЛИРАТИ (нем. titulieren, из лат.) — ословљавати титулом, давати назив
 ТЈЕХЖЕ — њиховом
 ТОКМО — само; но, али, осим
 ТОЛКОВАТИ — тумачити
 ТОРЖЕСТВО — свечаност, прослава; *с највећим торжеством* »најсвечаније«
 ТОРЖЕСТВОВАТИ — славити, прослављати, учествовати у свечаности
 ТОФАНСКА ВОДА (лат. aqua Tofana) — злогласни отров, вероватно на бази арсеника, чијих је неколико капи убијало споро али сигурно. Назван је по Теофанији ди Адамо, италијанској тровачици погубљеној 1633, у Палерму (итал. aqua della Toffa)
 ТРИПОД (грч.) — треножац; говорити *с трипода* »пророчки, беспоговорно, ауторитативно«. (Пророчица Питија у Делфима казивала је своја пророчанства седећи на треношцу изнад пукотине из које су избијала нека испарења.)
 ТРОСКОТ — врста корова (*polygnum aviculare* L); пусти-баба-коњу-крв (Вук)
 ТРПЈЕНИЈЕ — стрпљење
 ТРУД — врста гљиве која се, просушена, употребљавала за потпаљивање ватре кресивом
 ТРУЋАТИ СЕ — бацати се, спуштати ко врећа (на столицу)
 ЋУРДИЈА — (у Војв.) кратак кожух, крзнени капут са и без рукава; (у Србији) дуга женска хаљина с крзном. Уз друго значење Вук додаје: »од прије кад се је ко женио (по селима) ваљало је да купи млади ћурдију (од плаветне чохе) и белнук, и многа жена последије те хаљине, облачећи их само као стајаће, чува док је жива«
 УБЛАЖАВАТИ — хвалити, прослављати због врлине; називати блаженим; *ублажавате судбину ових животиња* »говорио је: блажена судбина ових животиња«. Из средњовековне црквене традиције наслеђено (уп. о блаженствима речи и грч. μαχαρισμοί)
 УБО — дакле, према томе, онда
 УВЕСЕЛИТЕЛНИ — који развеселује, разгаљује, забавља
 УДВОЈ — двобој
 УДОВЛЕТВОРИТИ — задовољити
 УНИЧТОЖИТИ — уништити
 УНТЕРХАЛТОВАТИ СЕ (нем. sich unterhalten) — забављати се, проводити, разонодити
 УПОТРЕБЛЕНИЈЕ — употреба, поступање; *опште употребленије* »општа пракса«
 УПРАЖНЕНИЈЕ — вежбање, бављење нечим
 УСУГУБИТИ — удвостручити, удвојити

УХОД — улаз, приступ
УШТЕДРИТИ — (богато) обдарити
ФАМА (лат. fama) — глас, гласина (персонификовано)
ФАРО-БАНКА (нем. Faro, Pharo или Pharao) — хазардна игра картама где један »држи банку« а играчи могу улагати до укупне суме која се налази у »банци« (што омогућава велике добитке)
ФЕНОМЕНОН (грч.) — појава, феномен
ФЕРФАСЕР (нем. Verfasser) — писац, списатељ, аутор дела
ФЛЕГМАТИК (из новолат.) — флегматичар, човек сталожен, који се не узбуђује
ХАЛБЛИНКС (нем.) — полулево (војна команда)
ХАЛБРЕХТС (нем.) — полудесно
ХОДАТАЈСТВО — усрдно заузимање, залагање, молба за некога
ХОЛЕРИК (из новолат.) — колерик, човек раздражљив, »жучан«
ХОНЕР (фр. honneur) — израз поштовања, кокетна љубазност
ХОТЈА — иако, мада, премда
ХРАНИТИ — чувати (тајну)
ХУДОЖЕСТВО — уметничко остварење
ХУДОЖНИК — уметник
ЦЕЛОМУДРИЈЕ — чедност, непорочност, невиност
ЧАСТ — део
ЧАСТИЦА — део, делић
ЧЕРТА — црта, особина
ЧЕСТ — част
ЧИСТОСРДЕЧНО — искрено, простодушно, отворено
ЧЛЕН — члан, чланак, уд; *членови* »удови човечјег тела«
ЧРЕЗВИЧАЈНИ — необичан, нарочит, изванредан; узвишен
ЧУВСТВИТЕЛНОСТ — осећајност
ЧУВСТВОВАНИЈЕ — осећање
ЧУДОСЛОВИЈЕ — наука о чудима
ШЕРВЕНЦЛ (нем. Scherwenzel, од фр. servant) — карташка игра, жандар
ШКОДА — штета
ШКРИП — процеп, шкрипац
ШЛЕНДРИЈАН (нем. Schlendrian) — онај који иде утрвеним путем, примењује старе доскочице или (правне) формуле; који посао отаљава механички; јавашлија

